

Marki Groll

Pridobljeno iz Wikivira, dne 10. oktober 2024

Marki Groll

Juš Kozak

Izdano: Ljubljanski zvon, 1918; letnik 38, številka 7

Viri: [dLib](#)

To delo je v Sloveniji v **javni domeni**, ker so avtorske pravice na njem potekle.

Dovoljenje: Po [Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah](#) (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti.

Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).

Stopnja obdelave:

To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.

Izvozi v formatu:

[epub](#)

[mobi](#)

[pdf](#)

[rtf](#)

[txt](#)

I.

Enakomerno so nabijala kladiva na dvorišču. Na visokih odrih so trepetale prosto plapolajoče luči, hodile semintja sence, zaukazovale drugim, ki so se sklanjale, nabijale in nosile malto. V temni noči so izpod rok kipeli zidovi v višino, da so jih ljudje komaj dohajali.

Težko ozračje, prenasičeno s prahom kamenja in trhljih desk, je lizalo kamenite stene ogromnega, težko grajenega poslopja jetnišnice. Skozi majhne linice se je vsipalo v celice, kjer so se borila za spanec človeška telesa.

Marki Groll je preklinjal sršeč v okno:

„Hudič, dan za dnem isto. Niti spati ne moreš. Prah požiraš ponoči, podnevi — kako naj človek potem vzdrži ta prokleti smrad. Deset je že in še zbijajo.“

Razgaljena, kosmata prša velikega težkega telesa so se bočila in upirala medli prašni svetlobi, ki je vznemirjala temo celice. Nihče mu ni odgovoril. V sosednjem kotu je spal v temo zaviti človek, med obema pa se je svetlikala bela rjuha na odgrnjeni postelji.

Bankir, ležeč ob nasprotni steni poleg stranišča, obdanega s špansko steno, se je pretegnil, nekaj zamrmral in zopet zaspal. Le vojak, ki je stražaril na hodniku, je pristopil k težkim železnim vratom, pogledal skozi odprtino in pomiril s svojim običajnim: Ps..st!

Marki Groll se je razjezil: „Hudič, kaj meniš, da razbijem celico, če malo zarenčim? Da spim, kadar zaukažete?“

Zaškripala je železna postelja, ko se je prevalil. Vzdihnul in naslonil je glavo ob komolec. S težkim pogledom je prebodel svojega soseda, ki je ležal tik zidu. Bled mladenič suhljate, sloke postave je zrl vanj.

Črne oči vročičnega bleska so iskale opore v markijevem ploščatem obrazu, njegovih velikih modrih očeh, v nekem notranjem miru, ki je lil iz tega velikega telesa kljub njegovim nemirnim kretnjam.

Grivasti sivi lasje so povečavah že samo po sebi veliko glavo in napol pokrivali tolsti tilnik. Sloko telo Ivana Petroviča je skoro strepetalo pod odejo, ko so se venomer upirali vanj polni pogledi markija Grolla. Pekli so ti pogledi in Ivan se je prestrašil v mučnem molku pred nenavadno postavo. Toliko bolj je vplivala nanj samota, lastna nemoč v celici, kamor so ga pripeljali šele pred par urami.

Za hip je pomislil, kaj bi se zgodilo, če bi nasilni marki Groll zblaznel. Bo prišel kdo na pomoč? In potem: kako bo živel s tem človekom skupaj? Ozrl se je do visokega okenca, pogledal težka, železna vrata, druga dva speča jetnika in v duši se je zganilo naenkrat nekaj tako mehkega, kakor je jok otroka, ki se je zapletel v mrežo tmin in mrakov, se lovi kot v sanjah nad groznim prepadom, in ni človeške roke, da ga varuje.

Le zdaj in zdaj ga je v teh molčečih minutah prešinila stroga volja, obseči vse svoje delo, ki je bušilo ob državno življenje, premagati inkvizitorje, samo da se izvije sponam tega mračnega zidovja, ki mu je naglodalo dušo.

Pa komaj se je zavedal svoje misli, že je zgostila mračna samota uporno kri in zahotelo se mu je tako željno spanca, da se preseli za dolgo daleč proč od življenja.

„Vi ne spite, mladi prijatelj?“ Marki Groll se je sunkoma pognal proti njemu.

„Ne! spati ne morem.“

„Kaj ne, ti hudiči zbijajo že vso noč. Prokleta, šele deset je ura in še dolgih osem ur je do jutra.“

„Kaj delajo, da se jim tako mudi tam zunaj?“

„Take celice kakor tu; pa do oblakov naj bi šla hiša, ki jo postavljajo. Ej, že slutijo, da bo treba več, več prostorov, da nas utaknejo v te srajce, ker jim motimo življenje tam zunaj. Vas, mladenič, so šele danes pripeljali?“

„Da! Sploh ne vem, zakaj semkaj. Jaz bi moral domov v Bosno, ne vem, zakaj me drže na Dunaju. V par dneh mislim, da grem.“ Petrovič je začel govor, da bi mu sosed razpredel misli, ki se sam z njimi bori.

„Ha-a-a, no, le počakajte mladenič, se že še priučite življenju tu notri. Mene so zaprli že pred šestimi meseci. Pol milijona kavcije so vložili sorodniki, da me izpuste in počakam zunaj obravnave. Kaj še! — Zaprli so me — barona — markija — s pestjo me usekali v obraz in zdaj so vlekli, vlekli, da bi zblaznel človek. Dan na dan isto. Zjutraj vstaneš, čakaš, da dobiš zajtrk, potem čakaš dve uri na pošto, čakaš dve uri, da te pozovejo vsaj za pet minut pred preiskovalnega sodnika. Da prideš en sam trenutek med ljudi, stojiš v sobi, kjer je miza, na njej papir, črnilo, tam v kotu obešalnik; odložil bi klobuk, pa veš? da si brez njega. Veste, prijatelj, radost je stati pred preiskovalnim sodnikom,

se boriti z njim, vohati, kaj je pes zopet izvohunil, in poleg tega sanjate, da stopite vsak trenutek na cesto, pozdravite mimoidočega znanca, se vsedete v kavarni k oknu, listate po časopisu ... eh, tam je življenje, tam zunaj!“

Marki se je tako zagovoril, da je težko dihal. Vročina in težak vzduh sta pronicala skozi temnorjavo kožo in izzemala potne srage.

„Odpeljejo vas nazaj in vi ste že mislili, da vam naznanijo prostost. Povsod vam sledi tisti mrzli obraz, leden kakor jeklo, vsak čas pripravljen, stisniti človeku vrat. — He — he — to je pasja služba! Tam na mizi mu leže paragrafi in vi ste tisto bitje, ki se mora vsega svojega življenja izpovedati po tistih paragrafih. In poleg tega imate še to zavest, da če bi bili zunaj, skrivite vse paragrafe, pod vsakega utaknete stotak in preiskovalni sodnik bo sedel z vami v kavarni.“

Marki je v razburjenosti udaril sam po sebi — kakor, da nima nikamor več položiti svojih rok.

„In potem vam odpro vrata nazaj. Nikdar več, prijatelj, kar boste tu notri, ne pritisnete sami na kljuko. Mar še niste opazili tega, ko so vas pripeljali tu sem po temnih hodnikih, kjer izgubite sled sami za seboj, da nimajo niti ena vrata kljuke?“

„Ne! nisem opazil.“

„Verjamem, premalo časa ste tu. No, se že privadite. — Čakate kosila. Po kosilu računate, kdaj greste na dvorišče, vsak drugi dan. In ko se vrnete nazaj, čakate večerje, po večerji spanca in tako, prijatelj, vsak dan isto, vsak mesec isto; ne odreši vas bolezen, ne odreši upor, le mirno čakanje. Kaj ni hudič ustvaril teh peklenških muk? In poleg tega se zavedate, da gre tistile vojak jutri v mesto, kamor hoče; preiskovalni sodnik bo sedel v kavarni, po kosilu se bo peljal na deželo, dobi dva meseca dopusta baš tisti trenutek, ko bi moral zaključiti vašo preiskavo. Ne, dva meseca morate sedeti, ker se on zabava tam zunaj. Vidite, petdeset let imam, pa sem mislil, da ga s tole pestjo ubijem, ko stopim zopet po dveh mesecih v tisto sobo. — Pa ni bilo tako. Hvaležen sem bil, da je zopet pričel in da sem prišel do konca. Pojutranjem bo moja obravnava. Naj se zgodi, kar hoče. Če me obsodijo, zgubim plemstvo, premoženje, vse, vse. Do petih let mislim, da gre. Vse po paragrafih in predalih. Če pa zmagam, prijatelj, boste še čuli o meni, še bom stal v vaših vrstah, vseh onih, ki se bore proti tem paragrafom in srednjemu veku. Pazite, prijatelj, marki Groll ne bo tako lahko zapustil bojišča.“

Vojak se je zopet približal celici: „Gospoda, prosim mirujte!“ je svaril z ostrim zapovedujočim tonom in puškino kopito se je morda slučajno dotaknilo železnih vrat. „Pa naj zunaj mirujejo! — Kdo bo spal v tem prokletem trušču in zbijanju!“

„Tiho-o-o!“ je ponovil vojak in se polagoma odstranil, ko je marki za trenutek obmolnil, se prevrgel na hrbet in prekrizal gole roke na trebuhu.

„Vi ste političen zločinec, kaj ne?“

Ivan Petrovič je osupnil, tako naglo je zasekalo vprašanje ter ga vsega zavzelo. Tisti hip je postal pozoren. — On je Nемеc — je pomislil, jaz Srb — kaj bi mu pravil — midva sva nasprotnika, — če tudi v ječi. Naj govori, kar hoče, tu bo udaril po meni. Zakaj bi iskal nepotrebnih sovražnikov?

„Ne, ravno političen ne,“ je govoril skrivaj, pazno motreč soseda.

„No, kaj vam očitajo?“

„Ne vem še.“

„Kaj bi? Mar vam ni policijski komisar prebral obtožnice?“

„Obtožnice ne, le par vprašanj mi je stavil, če sem bil član tega in onega društva!“

„In na podlagi teh sumničenj da vas začasno odstranijo!“

„Tako nekako!“

„No glejte, skupaj sva. Političen zločin! Proti ustroju države ste ruvali. Kaj ne — in zdaj še nemara umor v Sarajevu —

ga niste slutili naprej?“

„Ne, čast mi, o tem nisem vedel ničesar.“

„In kaj ste porekli takrat?“

Ivan Petrovič je sklenil molčati, ker ni našel odgovora.

„No, ne bom vas po nepotrebnem povpraševal, mladi prijatelj! Le tako dalje! Ne vem zakaj, ampak pri srcu ste mi, kakor še malokdo do zdaj. Kaj, hudiča, boste še vse preživeli, ko vas izpuste. Prijatelj, taki časi vas čakajo, da se morda nikdar niste nadejali takih. Glejte in vi uporniki ste izvoljeni. E, poznam vas. Danes ste še vsi prevzeti, jutri pa se že pričnete boriti. Poznam to.“

Med tem se je stemnilo tudi v celici. Tam zunaj so prestali delati, ugasili luči. Le majhna svetilka je brlela na hodniku za stražarja. V dolgih presledkih so zarožljali ključi jetničarja, ki je opravljal svojo nočno službo in se sprehajal skoro neslišno v copatah po hodniku. Marki ni spal. Zopet se je sklonil kvišku in govoril poltiho v temo.

„Tudi jaz sem političen zločinec. Veste, kaj sem bil: predsednik avstroogrške mlekarke zveze.“ Marki Groll jo je vodil in hotel iztrgati iz rok črnih, ti pa so ga strmoglavili, ker imajo državo za seboj. „He — he — veste, tudi politična žrtev! Kmeta sem zagovarjal, da uničim sistem, ki ga izkorišča, pa me poskušajo zbiti! Neprijeten sem jim postal. Parkrat sem jih povedal tudi ministru v

obraz. Veste, slovanska kri, ki nikdar ne miruje. Jaz sem po očetu Slovan. Moja mati je bila Saksonka, moj oče Rus, bogat Rus, milijonar in stric moj, ki živi v Parizu, je podedoval vse. Prijatelj, vi ne veste, kako ljubim Slovane! Sami boste spoznali, kake šlevice so, strahopetci, filistri, vsi, kar jih kroži krog nas. Le Slovani ste krepak zdrav narod, ki se bo boril z vsako državo in potem celo z Bogom ha, — ha, — mar ni res?“

Ivanu Petroviču je vztrepetala sleherna žilica. Oči so žarele kakor dvoje žarnic. Njegova mladost in radost sta tisti hip podrle zidove in njegova mlada duša je zasanjala nad svetom, prisluškovala utripanju žil zemlje in se spajala z zvenenjem zvezd.

„Hvaležen sem vam za to,“ je tiho pripomnil, nakar se je marki ves vzravnal v postelji, da je izpodrinila temo njegova ogromna postava. „Dajte mi roko, moj mladi prijatelj! In če me obsodijo, midva se še srečava. Vam se zdaj ne bo zalega pripetilo. Zdi se mi, da ne, premalo je dokazov, prepametni ste. Ukanite jih, in kadar boste prosti, me poiščite!“

Zunaj je presekala svetla blisk ozračja, planil v celico in osvetlil markija, ki je sedel v postelji ves razgaljen in razsrjen. Močan zamolkel grom je spremljal njegove besede.

„Da, skupaj se bomo borili proti državam, ker vsaka država je zločin nad človeštvom.“

Počasi se je zopet zleknil v posteljo in prisluškoval nevihti, ki je baš tisti hip zarjula in bušila kostonje ob ozidje jetnišnice, da jih ob njem razsuje. Nato je zavladata za hip tišina, ki je prevzela s svojim mirom tudi celico. Hlad dežja, ki je pričel rosi, je dihal v težkem ozračju ter ga redčil.

Marki se je umiril: „Ivan Petrovič, če nimate denarja za kak v priboljšek, kar meni recite. Naročim vsak dan tudi za vas. Česa ne bi mogli pogrešati?“

„Tobaka.“

„No, dobro, vsak dan vam naročim tobaka, za drugo se že zmeniva.“

„Lahko noč!“

Ivanu Petroviču se je zazdelo, da ga je pomiril hlad dežja, ki je pogasil žejo neutešenega ozračja. Mir tople poletne noči, ki jo je osvežil dež, je objel tudi razpaljena telesa, proniknil v kri, ki se je mirno pretakala po žilah.

Marki je ležal vznak, težko, globoko sodel, toda njegove roke so pokojno ležale na postelji.

Ivan se je zagledal za hip v njegovo telo, kolikor ga je mogel razbrati v temi. Ležalo je kakor truplo posekanega

hrasta. In tuintam je zamrmralo v spanju, kot bi govorilo z nekom, ki stoji tik postelje. Le s težavo bi se Ivan pogreznil v svetove, v katerih živi ta orjaški mož. Toda slutil je neprestano utripanje možganov za tisto čepinjo, ki snujejo, pretvarjajo, darujejo poslušalcu le par besedi, sami pa so daleč proč od njega. — Tedaj se je spomnil, da stoji mož pred obravnavo, ki bo odločala o njegovom življenju. In sam se je zamislil. Tudi njegovi možgani so se uživali v boj, ki ga bo moral prestati. Jasno je sledila misel misli, sklepala, kovala, se borila z nasprotstvi, gradila razgovor. Obstala, trepetala je nad tistimi najskrivnejšimi kotički njegovega življenja, za katere se bo boril z njim, ki ga bo izkušal omrežiti in ujeti na laži. Izviti mu mora skrivnost njegovih predalov, če ne počivajo v njih že dokazi, ki bi zrušili ves njegov zagovor.

Ivan Petrovič je našel v teh predalih svojo poskušnjo in negotovost se je trdo zarila v senci, da je nemirno tolklo srce, in šele svinčeni spanec, ki je polagoma utrujal oči, ga je speljal preko prepadov. Že pol v snu je zagledal, da se leskeče na kosmatih prsih markija nekaj svetlega.

Sklonil se je bliže in videl malo svetinjico.

„Ali ve, da jo nosi?“, je pomislil Petrovič in že se je misel potopila v spanju.

II.

Jutranji hlad je osvežil celico, da so se razgaljena telesa nezavestno zagrnili. Skozi odprto okno je lila v dolgih pramenih biserna svetloba, vsa drhteča, kakor bi trepetale v njej vodene kapljice. Jetnišnica je spala. Kamnite stene so strle upor prepotenih teles. Nočne straže so se menjavale z dnevnimi ter ugašale luči.

Krog šeste ure je zarožljaj ključar in njegov hreščeči glas: „Po vodo!“ je prebujal celice.

Ivan Petrovič, poslednji prisiljenec, je moral topot oskrbeti celico z vodo. Ves omamljen je planil kvišku, stekel k vratom, da vzame napolnjeno posodo ter izlije postano vodo v stranišče. V nogah je čutil slabost, roke so komaj privzdigovalle velike kositrene posode. Takoj nato so se vrata zopet s hruščem zaprla. Petrovič bi legel, toda marki Groll se mu posmeje:

„Ne gre, prijatelj! Zdaj moramo kvišku. Takoj prineso zajtrk. Zložimo vsak svojo postelj in potem pričnemo dan.“

Raztresen, teman je vstal to jutro. Visoko mračno čelo je komaj krotilo ostre, semintja švigajoče oči. Hitre so bile njegove kretnje, govorica odsotna.

Zložili so postelje — iz sosednje celice je prihajal vsako jutro kaznenec, da pomete.

„To je edini privilegij naše celice,“ se je zasmeljal gromko Groll ter stopil k majhni omarici, kjer je imel skrbno

spravljene svoje papirje.

„Drugim niti tega ne dovolijo!“ je pojasnjeval Petroviču.

„Meni so naklonili poleg tega svinčnik in papir, da lahko urejam stvari za obravnavo.“

Razprostrl je po mizi papirje, vse popisane s samimi številkami. Zaglobil se je vanje, ves nemiren zopet vstal, hodil razpotegnjenih korakov gori in doli po celici, govoril sam zase, se ustavil tupatam pri bankirju Geckerju, ki je igral z upokojenim poročnikom Schäfferjem partijo domine.

„Aha, kombinirata. Dolgočasje, kaj ne?“ se je posmejal skrivnostnemu igranju domine. Gecker se je malomarno posmehnil, Schäffer pa namrdnil, češ, kaj naju motiš. Komaj vidno so se mu zganile mišice ploščatega obraza, podobnega ogromni repi, ki jo pokriva gola lobanja, na čelu čez in čez presekana. Redke obrvi so se izgubljale nad velikimi kalnimi očmi in brezliki nos so obkrožali plavi brki, zavihani v ostrih lokih. v Čiščenju svojih ust in mesnatih ustnic je posvečal poročnik Schäffer vsako jutro precej časa in to s tako natančnostjo, da so ga zasmehovali drugi bolj površni sostanovalci. Navihal je brke, ogledoval se v malem koščku ubitega zrcala, ki mu ga je daroval jetničar za par smodk. Potem se je slekel do pasu, s pazljivostjo in ljubeznijo motril svoje prsi in mišice. Ko se je oblekel in osnažil, je postavil v svojem kotičku vsako

stvarico na posebno mesto, tako da je bil ves kotiček podoben brivčemu salonu.

Groll se je vedno porogljivo smejal temu početju, češ, da se v ječi človek odvadi vsega družega, le to mu ostane, kar je najbolj ljubil zunaj v življenju. Schäffer je sovražil Grolla, ki se mu je zdel preobjesten in presvoboden v svojem početju; napetost med njima je rasla od dne do dne in le s težavo jo je miril bankir Gecker, ki je drugače pretičal ves dan v knjigah. Malo bled, vsikdar miren je bil njegov obraz; sloke postave, malo upognjen v križu, podstavljen v desni rami. Nenavadna udanost je pregibala roke, noge, polzela v mišicah. Le redko je stopil malo zamišljen po sobi.

Širokopotezna oblast, s katero je v zunanjem življenju zapovedoval ljudem, je utrudila vse njegove kretnje in gibanje, ter ga prepojila z malomarno površnostjo. V najizbranejših družbah, v katerih je občeval, je dosegel visoko naobraženost.

Za celico je ustvaril poseben način igranja domine, ki so ga vsi strastno ljubili.

„Schäffer, vi igrate zavrato igro!“ je pričel zopet Groll in razodel njegove nakane.

„Igrava zase,“ je rezko zavrnil Schäffer, oči pa so strupeno zasikale.

Groll je stal pred njim, obe roki v žepih, ter se majal zdaj na levo, zdaj na desno: „Jaz bi ne igral z vami!“

„Vas tudi ne vabim!“ V tem hipu so se odprla zopet vrata in domači delavci so prinesli zajtrk, vsakemu skodelico mleka, Petroviču pa blede prežganke.

„Tisto pa kar v stranišče, prijatelj! Še želodec si pokvarite; tega ne morete uživati. Čakajte, odstopimo vam mi malo mleka.“

Schäffer je vljudno pocedil par kapljic svojega mleka v Petrovičevo skodelico, Gecker pa je s svojim vedno istim mirom odlil polovico. Groll je natančno premeril, koliko je Schäffer odlil, ga ošinil s prezirljivim

pogledom, ki pa se je takoj pretil v stavek gorkega sočutja. „Ubogi mladenič! Niti po denar mu ne puste pisati. Kako naj živi tu notri? Kaj ne, bomo pa mi ta kratek čas žrtvovali vsak nekaj?“

Gecker je samo pokimal.

Petrovič bi se rad opravičil.

„Mislim, da odidem morda že jutri, ker me morajo poslati naprej. Tu me nikakor ne morejo soditi.“

„Ha-ha“, je zahreščal Schäffer, „vi ste pa še velik idealist, mladenič, ko mislite, da gre to kar tako. Mesec dni boste

čakali, vam pravim!“

Petrovič ni verjel: „Kako? Saj me morajo vendar tam zaslišati, kjer se bo vršil naš proces. Jaz sem vendar obtožen z drugimi vred, ki so jih prijeli tam doli. Sicer mi je pa tudi policijski komisar včeraj dejal, da me pošljejo doli, ker tu je le prehodna postaja zame.“

„Kdo pa je bil?“ Se je vmešaval Groll.

„Ne vem natančno, ampak mislim, da doktor Otrin?“

„Dober dečko! Poljak, vsaj nekoč. Poznam ga. Kaj vam je dejal?“

„Imenitno mi je postregel. Ko sem mu raztolmačil, da pričakujem ravno denarja, da se odpeljem domov in nimam pri sebi niti da kosim, mi je naročil egiptovske cigarete, fino kosilo, večerjo ter se potrudil, da so me takoj odposlali semkaj. Le par ur sem bil na Elizabetni.“

„Kjer so vam vse pobrali?“

„Da. Tam sem mislil, da znorim. Vse so mi pobrali tako, da sem nesel hlače takorekoč v rokah. Celo trak pri spodnjih hlačah, čevljih, gumbe na srajci.“

„Glejte, tam prične ta prokleti sistem, ki ponižuje človeka pred samim seboj. Oropa ga vseh pravic, tudi najnavadnejših: da bi si smel človek zavezati hlače. Stene

vas mozgajo, ozračje duši in oni vas mučijo, zdaj v ogledalu, zdaj v lice, zdaj vas useka za uho, zdaj zopet ponudi svoj žepni robec, da se useknete; tako zbegani postanete kakor tele na paši, ki mu je pastir utaknil gobo pod rep, da šele v besnem diru onemore, ter se zgrudi.“

Groll je vstal, hitro stopal semintja.

„Radi političnega delikta ste prišli semkaj?“ Schäffer upira vanj svoje izbuljene oči.

„Da.“

„Nemara sarajevski umor?“

„Ne; nekake organizacije ...“

„Hm, hm ... če je samo to, vam ne bodo mnogo storili. Tri do štiri mesece.“

Petrovič je z grozo pomislil na tri mesece. Kaj bo počel med štirimi stenami, ko je preteklo komaj deset ur, kar je tu. Obenem ga je vznejevoljil sovražni pogled soseda, ki je nekaj prikriival. Petrovič se je zavedal, da je smrtno sovrašтво.

Gecker je sedel ves čas mirno ter se ni ganil. Petrovič je čutil, kako hladna sta oba; tujca sta, ki bi ga zunaj niti ne pogledala več. Le položaj jih je združil, stisnil v celico, postavil čuvarja pred vrata, da drug drugega ne napade.

„Kaj boste vi tarnali, mladenič! Trpljenje, ki ga okušam jaz, bi vas že davno strlo. In nedolžen, tako nedolžen, kakor si ne morete misliti. Sumničijo, da sem bil ruski vohun; človeka, ki si je s trdim delom priboril življenje.“

Schäfferjev glas je postajal vse bolj odvraten in prisiljen. Slinasta jokavost je očitala nekaj človeštvu. „Vi ne veste, kdo sem bil. Pruski poročnik, pribočnik mladega cesarjeviča. Pa sem zapustil Nemčijo vsled svojih družinskih razmer. Prva žena, od katere sem se ločil, živi tam in tukaj sem se vnovič poročil. V slabih gmotnih razmerah sem živel, ko sem spoznal aktivnega nadporočnika, s katerim sva postala dobra prijatelja. Opozoril me je, da izhaja v Kopenhagnu zanimiv vojaško strokovni list, ki dobro honorira prispevke. Priglasil sem svoje sodelovanje. Štabni nadporočnik mi je pojasnil marsikatero zanimivo vprašanje in tako sem sestavil za list ves pohod avstrijskih armad v vzhodni Galiciji za slučaj vojske z Rusijo. Naenkrat spoznajo avstrijske oblasti, da dotični list ni bil družega. ko ruska vohunska podružnica. Med drugimi naslovi staknejo tudi mojega. In tako pridem zdaj, pomislite, ko nisem vedel absolutno ničesar o tej zadevi, v preiskavo, trajajočo že devet mesecev. In z menoj vred mora žena, ta uboga revica, toliko trpeti. Gospod, pomislite, kaj sem pretrpel, ko sem jo videl vklenjeno peljati v samotni zapor, ker sem ji poslal s pomočjo paznika steklenico vina. In zdaj jo mučijo, trpinčijo. Kaj bi vi k temu porekli, gospodine moj?“

Ves zaripel obraz se je sklanjal bas do Petroviča, ki ni našel v svojem srcu niti iskricice sočutja, ker je bil Schäffer pretrd, preošaben, kakor da se celo baha s svojim trpljenjem.

Schäffer se je usiljeval. Zabrekle veke so zakrvavele, glas je skoro hropel: „Pomislite, gospod moj, dvakrat je že vložil nemški konzulat prošnjo, naj me izroče z ženo vred nemškemu sodišču, obakrat so jo odbili. To je nezaslišano. Nikjer drugje se ne more kaj takega pripetiti. In kaj je storila ona, da jo tako mučijo? Ker ni mogla prestati v samotni celici, je prosila skupno celico. Trikrat, trikrat je zaman prosila, dokler ni pričela blazneti. In potem so jo utaknili med detomorilke, prašiče, samo med ljudi ne. In ta angel je moral vse to gledati. Meni je vrela kri, da bi vse razbil, ko sem jo zagledal, kako jo peljejo baš mimo mojega okna, ter me je ubožica poklicala. — Se pride dan, ko bo jasna najina nedplžnost, ko se bom mogel maščevati, krvavo maščevati.“

Vstal je izza mize in pričel hoditi poleg svojega ležišča. Petroviču se je zazdelo, da je priklenjen k svoji postelji z verigo, in kakor hitro bi pomolil kazalec, bo ugriznil vanj. Groll, ki je ves čas neprestano drvel po celici, se je kakor izgubljen ustavil pred njim.

„Kako je bilo včeraj? Mar končata pred dopustom?“

„Ne vem. Drugi petek odide, midva delava zdaj vsak večer tri ure. Sam mu pomagam misliti, ustvarjati. Včeraj mi je

dejal, da bo šlo. Ko mu razlagam svojo karto, me vpraša, zakaj sem ravno to izbral, ki jo je določil generalni štab. Kaj morem jaz zato?“ Njegov peketajoči smeh je vse presunil.

„Neprevidno, prijatelj, neprevidno!“ ga je nenadoma opozoril Groll in pričel zopet predstavljati svoje čokate noge.

„Zakaj?“

„Ker tako ujameš samega sebe!“

„Kaj ujamem? Mar sem kriv? Kdor ni kriv, temu ni treba ničesar prikrivati, ničesar olepšavati!“ Pikre besede so bile namenoma izrečene in vsi so vedeli, kam sikajo.

„Ej, tako brez krivde nisi,“ je mirno dejal Groll ter se celo nasmejal.

„Ta je lopov, kdor trdi to,“ je ostro sprožil Schäffer.

„Kdo je lopov?“ Groll se je z vso silo zagnal proti njegovemu kotičku.

„Kdor to trdi.“ Pogledi so se usekali.

„Torej jaz! Veš, kdo sem jaz? Marki Groll in ti, revno hlapce svojega gospodarja, se upaš Grollu blekniti lopov?“ Tlesknilo je in Schäffer je ves prebledel. Le dvoje krvavih oči je žarelo kakor iz stene. Za hip je stal vzravnane z nazaj zamahnjeno pestjo. Potem pa je zlezal na kup.

„To mi poplačaš,“ je sikal strt na postelji. „Obljubljam ti, da te poiščem, kakor hitro bova zunaj, da se postaviš na pet korakov, če imaš pogum.“

„Z lopovom, ki sem ga oklofotal, se ne bijem,“ je dejal Groll vzneseno ter meril zopet celico. Gecker je posegel po knjigi in mirno čital. Petrovič in Groll pa sta se srečavala, izogibala, da sledita svojim mislim. Med tem je odprl ključar vrata. Kakor otroci k očetu so planili vsi trije kvišku. Groll je prejel časopis, ki so mu ga dovolili kot posebno izjemo.

„Je že? Aha, tu prečrtano s črnilom. Gotovo radi našega novega tovariša. No, kaj stoji?“

Jetničar se je posmejal, češ, saj sam ve.

„Gospodje, hrano!“ Groll je pristopil še bliže:

„Ali bi mogli urediti, da bo ta mladenič že jutri kaj prejel?“
„Težko gre, je šele včeraj prišel.“

„No, če ne gre drugače, vsaj tobak?“

„Kaj pa hoče?“

„Hercegovca, Bosanec je!“

„Bosanec?“ se je posmejal.

„Jih je prišlo precej?“

Jetničar je pokimal.

Vsi razun Grolla so se ozrli nanj, toda on se ni zmenil, ali pa je preslišal.

Ko je jetničar odšel, so hlastno prelistavali časopis.

Groll je med tem časom nadrobil kruha na okno. Pričivkalo je par vrabcev, ki jih je pazno motril.

Bankir Gecker je presekal tišino.

„Ljudje, meni se zdi, zunaj se nekaj pripravlja! Borza deluje slabo, vse pada. Vojska bo, verjemite!“

Pričel je razlagati dokaze.

„Seveda bo vojska,“ je povzel Groll, „tako ne gre več. Vse je gnilo, ves svet. Mora biti!“

Schäffer se je kakor razveselil: „Potem bomo prosti!“

„Ne verjamem, še hujše bodo zgrabili.“

Petrovič se je pričel vse bolj nemirno pogrezati v svoje misli. Vročina, ki je parila celico, mu je iztisnila potne kaplje. Glavo pogreznjeno med ramena in sključen je hodil brez odmora. Tuintam je zažgal cigareto, da osveži misli.

„No, danes bi morala pričeti, pol enajstih,“ je dejal Groll ter se nemirno oziral k vratom.

„Petrovič!“ je poklical baš tisti trenutek jetničar. Vseh se je polastilo neko skrivnostno pričakovanje. Najslajše je za jetnika, kadar ga pokličejo pred sodnika. Taka pot je polna vsega, pričakovanja, boja, delne prostosti. Vsakemu jetniku se zazdi, da prihaja zopet med ljudi.

Petrovič se je hitro povrnil. Komaj je prestopil prag, že so ga obsuli z vprašanji.

„Nič posebnega! Skromen zapisnik sva napravila, kajti on sam ne ve, zakaj so me pravzaprav zaprli. Predložil mi je par vprašanj, ki so mu jih poslali. Zdaj čaka samo še poziva, pa me pošlje v Sarajevo, kjer me zahteva sodišče. Končno mi je segel v roko ter mi častital, češ, politični zločin je časten. Prosil sem ga, da bi mi dovolil pisati po denar, toda menil je, da bo prišlo prepozno, ker bom ta čas že najbrže odšel.“

„No, potem bo že, če je rekel tako. Kje hodijo danes moji zagovorniki? Se včeraj mi je rekel dr. Domingo, da pride danes prej, ker morava premleti še precejšno stvarino.“ Petrovič je opazoval trojico. Molk, ki je nastal po njegovih besedah, je kril neko zavist, da njegova stvar tako hitro napreduje, dočim so vse drugo polži in polži. Toda instinkt previdnosti je potlačil vprašanje in odgovor.

„Aha!“ Groll je poskočil, ko je ugledal jetničarja med vrati. Ta mu je namignil. Hitro je pomašil svoje papirje.

Celici je odleglo, ko je odšel. V vsakem kotičku, na vsaki stvari je trepalo nekaj mogočnega in obenem prestrašenega, kar je polagoma izginjalo, čimdalje ni bilo markija Grolla nazaj.

Petrovič je slutil, kako svobodno diha Schäffer, ko hodi drzno po celici in hoče vladati navzoče.

„Sirovina, trda ko pasja koža, mar ne?“ se je ustavil pred Geckerjem.

„Hm, čuden človek?“ je mrmral Gecker.

„Vam se laska ta živina,“ se je obrnil k Petroviču. „Zdaj vam klati in veže otrobe o slovanstvu, da vas zavzame in zaslepi. Če bi se mu upirali, vas hudič pobije. Jaz mu že izplačam, da bo vedel vrag, kaj je storil prejšnjemu pruskemu oficirju.“

„Vi še ne poznate te prasice; pred dvema mesecema je skoro pobil nekoga tu notri. In s to bestijo tičim že pet mesecev skupaj; premislite, kaj sem moral prestati, kako me je mučil. Prosil sem že za premestitev, pa se že tako izgovori, da mu vse verjamejo. Kdo ve, kako dobi hudič toliko denarja? Pije ko čep; kar je tu notri, pomislite, je zapravil že najmanj stotake, dasi je vendar vse tako omejeno. Imajo pa, za vruga, vsi bojazen pred njim. Človek

pa mora jetničarja tako in tako podkupovati, da kaj izve? Kdor je še šel dozdej od tu, je nesel nekaj s seboj — bodisi pismo, ali kaj podobnega. Nihče se ga še ni drznil ovaditi ali ne storiti, kar mu je ta hudič ukazal. Ves čas strmim že nad njegovim početjem. Lopov, da nima para.“

Schäffer se je razsrdil, da se je komaj krotil. Govoril bi, govoril, da niso prinesli kosila. Tisti hip se mu je zjasnil obraz, splahnile so njegove drugače tako silno rezke kretnje in ves vzhičen je planil k vratom ter pričel deliti za vso celico. „Aha, to je za barona, to zate, Gecker, aha, tale pečenka zame ... hm ... okusna pečenka, bravo, jetničar! Tule cigare, vino, salata, krompir, juha, no, kar na krožnikih. Ko je pospravil vse na mizo, je zopet delil. — Tole za barona se bo shladilo, ne bo dobro, bolj je, da snemo mi; kdo zna, kdaj se vrne. Boš ti, Gecker?“

„Ne, imam dovolj.“

„Bom jaz. Ne vem, tudi salatka morda ne bo čakala.“

„Salato mu moraš pustiti!“

„Imaš prav, če ne bo spet zrojil. Tu ima vino, pijanec, tu pečenko. E, prokleto, bog je sebi prvemu brado ustvaril. Neumen bi bil, če bi mu puščal najboljši kos. Tegale pustimo.“ Ko je porazdelil, so jedli, le Petrovič se svoje hrane ni dotaknil, ker je bila običajna jetniška hrana. Gecker mu je odlil nekaj svoje juhe in odrezal košček pečenke.

Schäffer pa se je tako poglobil v svojo jed, da je nanj pozabil. Šele ko se je nasitil, mu je pokazal v svoji skledi kost, če jo hoče obrati. Petrovič se je zahvalil.

Gecker mu je ponudil tobak. Dan se je prevalil.

Schäffer je ležal na postelji in kadil vržinko, Gecker je čepel pri mizi, čital knjigo. Petrovič pa je zamišljal svoj zagovor, ko se je pozno že skoro v tretjo uro popoldne povrnil Groll.

Hlastno je vstopil, nekaj samozadovoljnega je prešinjalo obraz, vzneseno je nosil glavo in od nekake hvaležnosti do usode prožet je bil vzklik: „No!“, ki se je polastil vseh njegovih kretenj.

„Vi ste že pokosili, kje pa je zame kosilo? Prokleta sem danes lačen.“ Poiskal je svoje posode. „Eh, kako se je skrčilo — in salatice, no, no, bo že.

Kaj pa juhe ni prinesel danes?“ in že ni pričakoval odgovora.

„Popili ste jo, prav je tako, izpridila bi se. Kaj pa vi, Petrovič, ste kosili?“

„Sem nekaj malega.“

„Veste kaj, kar prisedite ; no, nič se ne branite, jaz že vem, da mlad človek mora jesti. Posebno vi, kakšni pa ste — in

tak boj še pred vami. Le korajžno. Čakajte, jaz razrežem, bova pa kar z roko.“

Petrovič je moral prisesti. Iz kota jih je objel porogljivo zlobni posmeh Schäfferja. Ko sta pojedla, je Groll odprl steklenico vina.

„Tako, prijatelji, zdaj pa na zdravje vseh. No, Gecker boš, in vi, Schäffer.“

„Hvala, ne pijem!“ — Gecker pa je vzel kozarec. Groll je natočil vsem do roba ter zvrnil. Takoj na to drugi kozarec.

„Ha, danes je bil dan. Nič nismo delali. Oba zagovornika, ki bosta gotovo zahtevala svojih deset tisoč kron, sta mi priznala, da je najbolje, če se zagovarjam sam. In tako tudi hočem. Mislim, da je bitka dobljena. Nekaj črnih bo med porotniki, gotovi krogi me hočejo strmoglaviti. Posebno jezuitski klošter, ne vem že kje, je porabil ves svoj vpliv, da je urinil med porotnike dve tretjini črnih. Toda če jih zbijemo? Morda v zadnjem trenutku. Dokažem podkupljenje. Predseduje dr. Pappo. Slabo je, morda se posreči danes, da pregovorimo dr. Greisnerja, da prevzame on. Vse poskusimo. Da jih naštejemo med porotniki le še pet!“

Vstal je in burno koračil po sobici. V zadovoljnosti si je mel roke, smejal se predse, se ustavljal pred Petrovičem, ga trepljal po rami: „Tako, prijatelj, ha, haha ... to bo

obravnava, ki je Dunaj še ni videl.“ „Za pet tisoč so nakupile prodajalke mojih filijalk rdečih rož, da jih zmečejo v dvorano. To bo obravnava. Sredi rdečih rož bom stal, če zmagam. Ves Dunaj bo navzoč. Pojutranjem bo govoril zopet enkrat marki Groll!“

„Ha, veste, kdo je prišel danes?. Vsi sorodniki. Sedemdeset let stari stric me je objel, stisnil k sebi: ti moj ubogi fant, kaj hočeš? Pol milijona žrtvujem, da si prost. In za njim je prišla moja prva žena. Doli ob morju v Opatiji je živila dozdej. Kakor otroka me je objela, stisnila k sebi in debele solze so ji orosile lice. „Vse ti odpuščam, Groll,“ je dejala, „prišla sem samo še, da te vidim. Če boš prost, boš živel z njo, toda videti sem te hotela, ti moj bog. Groll, moje življenje je še vedno tvoje. Otrok ti nisem mogla dati, zato pa prihajam danes, da storim vse, kar je mogoče. Govorila sem s predsednikom, sorodnikom, vse mi je obljubil, ne boj se, moj sokol. Sem že vzela sedež, takoj za tabo.“

„Premislite, ta žena, ki sem jo zavrgel, je prišla in tako govori. Da, da me vidi, kako bom govoril. Ej, to so bili časi, ko je nastopil marki Groll. Jutri me boste videli v fraku. Spominjam se nekega večera, ko so zborovali agrarci proti veleindustrijalcem. Sam minister je bil navzoč. Podpiral je veleindustrijo. — Pa so prišli pome. Groll, čas je. In da ste videli, ko sem prišel. Od vsepovsod: „Groll gre, govoril bo.“ Visok sem bil, črne lase sem imel in elegantno salonsko obleko. Govoril sem. Minister je popuščal, prosil, jaz pa sem udrihal. Pet ur sem govoril in Groll je zmagal,

vso veleindustrijo. Minister je oporekal, na kratko sem odgovarjal, dejstva, dejstva, gospodje, in zmaga je bila tako velika, da so celo starine metali rože na oder, kjer je stal marki Groll.“

„In danes je spet dejal dr. Domingo: „Kaj bi ga zagovarjali? Naj Groll sam govori!“

Ni se mogel umiriti. Iz kota v kot je sopihal, sivi lasje so valovali vsled težkih korakov, krennje rok so prevzele vso celico. Le Schäffer ga ni pogledal, mirno je pušil svojo vržinko in se tupatam posmehnil. Groll ga ni opazil. Govoril je sebi in svoji duši.

Jetničar je potrkal ter jih opozoril na običajni sprehod.

Schäffer je poskočil s postelje. Vsega se je pregledal, dolgo opazoval v zrcalu, pa pomignil Geckerju, da gresta skupaj. Kakor vsi drugi jetniki po celicah, se je postavil tudi on k vratom v par, da počaka sprevod. Groll in Petrovič sta ostala doma.

„V vojaškem kordonu se ne bom sprehajal,“ je dejal Groll, ko so drugi odšli. „Zdaj vsaj lahko malo počijemo, ko ni tega Prusaka. Gecker je dober človek, samo, hudiča, vedno molči. Tako mirnih ljudi sem še malo videl. Odkar so ga pripeljali, še ni izpregovoril besedice, ki bi ga izdala. Le malo je označil, kaj je storil. Bil je šef neke tukajšnje banke in je baje utajil neke delnice v vrednosti petstotih tisočev, ki

bi jih moral že davno oddati. Bas tedaj pa so pali kurzi in so tako izgubili udeleženci precejšnje svote. Povsem miren je, tako da ne morete dognati, jeli kriv ali ne. Sam pravi, da ne, ampak predstojniki matične banke. On je sledil kot vodja podružnice le njihovim ukazom. Pride žena, ga tolaži, donaša mu knjige, sploh je zelo naobražen človek. Veste, pravi, da je prvič tu. Tega bi mu ne verjel, če se ne bi tako mirno vedel. Opazil sem to. Poleg tega pa je nekaj, v čemur se še ni nikdar izdal, a kar je doslej slehernega zlomilo. Samota, odtujenost od sveta in prostega gibanja slabi skoro vsakemu tek misli, da zaleže v dvome, pa naj je še tako trden in pripravljen za boj. Geckerja edinega še nisem čul, da bi glasno dvomil, vrag ve, kaj tiči za tem človekom. — A oni drugi, to je dosledno nesramen človek — tolovaj v pravem smislu. Ta bi vas takoj izdal, če bi se s tem sam izmazal. V mojih očeh je on kriv, ter ga bodo tudi pošteno zašili, čeprav se hlini in se morda niti ne zaveda, kako podel je. On je izdajal svoje sobrate, kaj ne, saj naša država je tako urejena. Zgolj za denar. Zame je to največja nesramnost. Le pogledjte ga, kako je požrešen, objesten, zbadljiv, če dobi koga, da ga jase. Zavraten človek, zmožen vsake lumparije. Bežite no, če vam on pripoveduje o svojem trpljenju, v drugem slučaju bi tudi svojo ženo ubil.“

„Tudi meni se je zdelo, da govori le radi sebe. Zelo mi je zoprn, kakor sploh te vrste omejeni ljudje.“

„Pruska inteligenca,“ se je posmejal Groll, ležeč na postelji, zavil v cele oblake dima.

„Ni vredno govora. Kaj pa vi, Petrovič, ste že premislili svoj zagovor? Kar prvič poveste, je važno. Jaz sem se prvič ujel, ker sem bil razburjen.“

„Premišljam, pa ne morem priti nikakor do zaključka, kaj mi pravzaprav hočejo.“

„To je najhujše. Takrat se človek lovi, zavija v lastne mreže in se ne more izmotati. Vražja, taka zadeva. Jaz sam ...“

Groll se je v tem hipu nečesa domislil. Prevrnil se je v postelji ter obmolknil za nekaj minut. Nato je pričel sam zase glasno premišljevati: „Če me obsodijo: pet let, izguba plemstva, berač bom. Moji otroci bodo prosjačili.“ Tih, skivnosten je postajal glas, ni bil namenjen ljudem, ampak da tolaži in izprašuje lastno vest. In vedno tise je govoril: „Morda se ji posreči, da ga pridobi.“

III.

Nekaj časa je ležal nepremično v težki zamišljenosti, zdaj vzdihnil, zdaj se spet nemirno prevrnil. Oči, uprte v strop, so sijale mračno in trdo. Roke so hlastale tako nemirno okrog sebe, da se je tupatam smodka komaj dotaknila ust. Čez čas se je umiril, vzravnal se na postelji in zaupljivost se je nasmehnila:

„Ampak veste, ta žena, moja prva žena, ta je bila angel. Tiha, molčeča, vsa se je žrtvovala zame. Visoko, bledo

dekle je bilo, ko v sem jo poročil. Nekaj časa sva živela na moji graščini na Štajerskem, oddaljena od vsega sveta. Ljubila me je kakor boga. Vse mi je zaupala, imela je otroško srce, verjemite. Vedno se mi je zdelo, da nimam žene, ampak dobro, dobro hčerko. Otrok mi ni rodila. Dve leti sva živela skupaj. Včasih, posebno zdaj od tu, gre spomin v tiste kraje, gozdnate poljane, kjer sva hodila po mojih njivah zvečer in se je naslonila name. Kaj je revica slutila, kakšna zverina spi v meni! Takrat je še nisem varal. Toda zverino v meni so zbudili. Graščino so mi prodali. Tisti večer, ko je zvedela to, je bila osupla, toda ni verjela. Zakaj? je hotela vedeti. Povedal sem ji, da stari dolgovi. In jih tudi njena dota ne more poplačati? Razložil sem ji, da ne. Potem pa je vstala, oklenila se moje roke in šla sva na polje. Tam se je zgrudila. Padla je v travo, izruvala šop rži in si ovila glavo ž njo, da bi zadušila jok. Revica je slutila, da ni kos mojemu bodočemu življenju. Prišla sva v mesto in pričel sem znova. Iskal sem zvez, hodil po gostilnah, plesih in tam sem spoznal očeta svoje sedanje žene, tudi še napol otroka. Velika posestva je imel na Češkem. In samo njo. Človek je zverina. Kar sem storil, sem storil. Margareta pa me je ljubila tako, da ni mogla verjeti, da sem zapeljal revico, nedoletno dekle, zavrnel njo in zakon. Ko sem ji moral končno tudi jaz priznati, se je ubožica zgrudila skoro nezavestna. Potem pa je vstala, se me oklenila krog vratu, me poljubila tako mirno, kakor bi se ne zgodilo ničesar: ‚Groll, ljubila te bom, a s teboj ne morem živeti. Ti bi me pogazil docela, tako pa se me spomniš nekoč in dobro mi bo delo.‘ Zaprla se je v svojo sobo in drugi dan, ne da bi

črhnila komu besedo, je odšla. Iz Opatije sem prejel od njenega advokata prošnjo za ločitev. Zvršilo se je brez ceremonij. Parkrat na leto mi je pisala. Oče sedanje žene se je udal, da sem se lahko poročil, in tako sem prevzel posestva na Češkem. Mlado ženo in dva otročička imam, prijatelj, toda žene, ljubeče žene nisem imel nikdar več. Tudi ta me je spočetka ljubila, toda kmalu po poroki je stopilo med naju nekaj groznega. Zastudil sem se samemu sebi in zasovražil vse ljudi. Edino, kar sem še hotel doseči, je bila brezmejna moč, gospodarstvo nad drugimi. In vendar mi je vkljub vsej grozoti ostalo nekaj lepega. Moja otročička in spomin na prvo ženo. Zakaj jih ni rodila ona? ...“

Malo tiše je nadaljeval:

„Kdo zna, kaj je zaslutila. Morda je čutila celo tiste utrinke minut, kadar sem radi samega sebe sovražil otroke. Morda je kaj zvedela ... Sama živi na svojih posestvih na Češkem, otroke pa je prepustila meni. Bogve, ali je to moj greh ali njen. Pride, pogleda otroke in gre. Zastrupljena ženska. Moram li resnično pogaziti vse, česar se dotaknem?“

Groll se je razgovoril. Skoro kalne oči so utripale sredi lica in iskale nekaj daljnega, minulega. Nato se je spet počasi spustil na postelj in ležeč vznak obmolknil. „Gotovo ste opazili že dosedaj,“ je spet povzel s skoro skrivnostnim glasom, „da je izmed nas skoro vsakdo že prelomil svoj prvi zakon in živi z drugo. Veste, mi smo strašno ranjene duše.“

„Tudi meni se zdi to!“

„Kako bi mogel drugače živeti tu notri. Pomislite, tam zunaj hodijo ljudje svoja pota, nihče jim ne ukazuje njih potov, mi pa čepimo v celicah in še celo zadovoljni smo včasih. Mar ni zmožna tega samo ranjena duša? Izbereš

ženo, tako vdano, dobro dušico, lepo, kakor zadnji utrip večernih zarij — pa pride nekaj groznega vate; pobesniš, zavržeš vse, čeprav kolneš, preklinjaš samega sebe. Eh, pustimo to! — Strašno sem zagazil.“

„Marki, ne vem, če se vam bo zdelo moje vprašanje predrzno, toda rad bi vedel nekaj, kar ste mi poprej pripovedovali.“

„Le vprašajte!“

„Kaj ste vi vašo sedanjo ženo takrat zapeljali — hm — tako, no ...“

„Že razumem.“ Tisti hip ga je nekaj zbodlo. Planil je kvišku in zamahnil z roko ...

„Ne, napol in to je bila moja napaka. Veste, ker takrat sem jo menda še ljubil — potem pa le v trenutkih, saj veste, kakšen sem. Nikogar še nisem menda ljubil na svetu razun samega sebe. Ne vem, če ljubim otroke drugače. — Par dni imam že čudne občutke, sam si jih ne morem razlagati,

ampak svoje žene se bojim.“ Težak molk je naenkrat padel čez oba, kakor da se je tuja, trda misel sprostrla po sobi.

Groll ni ljubil takih odkritij, sam se jih je preplašil, ker se mu je naenkrat zazdelo resnično nekaj neznanega, česar dosedaj ni priznal. Kakor da hoče pretrgati oblak nad seboj, je zamahnil v širokem loku z roko.

„Naj bo! Toda zdi se mi, da zmagam tudi to pot.“ Govoril je ves sam zase. „Tistih pet odklonim, med drugimi pa bo že par mož, ki glasujejo zame. Spillmann bo gotovo. Klauser, Hann, hm, ta ni trden. Zameril sem se mu nekoč.

Barenreither je gotov. No, in še dva. Le tistih pet ne, ki so gotovo moji nasprotniki. In da bi mogel tega vražjega Hammerja eliminirati. Kje imajo potem dokaze? Nimajo jih.“ Naenkrat je vstal. Razmahnilo so se koraki. „Govorim jim. Vse povem. Marki Groll da ne bi prepričal dvanajstih

ljudi? — Boste videli, prijatelj, jutri, ko mi prineso mojo salonsko suknjo! Vi ne veste, kako hrepenim, da jo zopet oblečem in govorim. Miza bo pred menoj, papirji na njej — pred menoj sodniki — na levi strani porotniki in tam za menoj vse polno ljudi, ki me bodo poslušali, lovili vsako besedico, ker me sovražijo! Le sovražite leva, ki so ga morali ukleniti, da jim ni vsega stri in podrl!“

Vrata celice so se odprla, šum na hodniku je naraščal in vse polno ljudi, ki so hodili mimo razkuštrani, umazani, oblečeni v raševino, neobriti, se je oziralo v celico. Marki

Groll je zapičil vanjo svoj srd ter se nepremično zazrl v dolgo vrsto, ki se je polagoma cepila v celice. Ko sta vstopila Gecker in Schäffer, so se vrata zaprla. „

Kak smrad je tu, je zarentačil Schäffer. „No, in sedaj čakaj večera v tej luknji, dannadan isto. Da poblazniš!“ Nekje izpod zglavja je izvlekel kos kruha in ga pričel počasi drobiti. Nihče ni izpregovoril besede. Vročina in utrujenost je položila drugega za drugim na posteljo.

Dobre pol ure so ležali, Groll je že smrčal, ko se je nenadoma zavrtel ključ v vratih. Tako so postala ušesa vseh dovzetna za to rožljanje, da jih je prebudilo v najboljšem spanju. Hipoma je sedel vsak na svoji postelji. Jetničar se je posmejal.

„Gospôda spi po dnevi, kje pa je hišni red?“ se je šalil in pod vedno enako navihanimi brki sta se kazali dve vrsti črnkastih, slabih zob. „Tukaj prirastek!“

Majhen mož, debelušast, širokopleč, kratkih zavaljenih nog, ves stisnjen vsled debelosti, je vstopil hitro stopicajočih korakov. Mož petintridesetih, judovskega rodu, malo upognjenega nosu ter majhnih, mokrih v tolšči obraza se izgublajočih oči. Na rokah je nosil površnik; bel ovratnik in črna pentlja sta se takoj odtujila celici. Uslužno, mehko se je premikal, kakor bi se mu zelo mudilo; s prav skromno, komaj vidno zadrego je pregledal celico, sladkega smehljaja poln je stopil k vsakemu in zamomljajal svoj poklon in ime.

Vse štiri je posilil smeh. Celo jetničar se je pridružil. Smehljajoč se mu je pokazal posteljo.

„Tu lahko odložite, gospod; za vas pripravljena postelja.“

„Hvala!“ — Nasenfuss se je zopet poklonil, malce razočaran nad vseobčo hladnostjo. Sedel je na rob postelje in venomer premikal svoje kratke nožice.

„Dovolite, gospoda!“ je prosil na vse strani, ko je vlekel iz žepa trebušato cigaro. Opazil je, da nima užigalic. Vprašujoče se je pretipaval, oziral krog sebe, dokler ga ni Schäffer s pikrim, hreščočim glasom ogovoril.

„Prosim!“

„Ah, saj res, hvala, hvala! Se revanžiram.“

„No, no, za užigalice se že ni treba revanžirati!“

Nassenfussa je povsem minila bojzljivost in zahotelo se mu je, da govori. Dovolite, gospoda, pojasnite mi, kako pa je tu notri?“

„Kako-o-o,“ se je smejal Groll, „boste že videli. Odkod, prijatelj?“

„Jaz, jaz sem samo slučajno tu. Za par ur. Majhna pomota.“

Vsi so bušili v smeh, da se je judek bojzljivo ozrl vanje.

„Kaj za par ur, kako pa vi mislite, da gre tu. Prijatelj, če vas spuste takoj, vas bodo šele jutri, če pa imajo najmanjše sitnosti, boste sedeli teden dni tu. Judek ni verjel, še celo smejal se je.

„Ne, ne čisto mala pomota je. Takoj sedajle, ko zve žena, kaj je z menoj, bo prinesla kavcijo in spuste me. Eh, saj so me vprašali, če bi jo hotel položiti,

pa se z ženo malo prepirava in nisem dal; nato so me pripeljali semkaj.“ Venomer se je oziral k vratom, še vedno s površnikom pod pazduho.

„Le ne glejte, prijatelj, danes boste že tu počivali, zvečer razložimo, kako si posteljete posteljo. Kajne, dosedaj še niste delali tega?“

„Oh, to je nerodno, nerodno, ko bi jaz prej vedel.“

„Zakaj pa gre, prijatelj? Meni niso pustili, da bi položil kavcijo, in vendar so je ponujali sorodniki pol milijona.“

„Čisto enostavna zadevica. En avtomobilček ni bil plačan. Jaz sem šofer. To se pravi, ne samo šofer, tehnično izobražen mehanik, monter. Trgujem z motorji, stroji, avtomobili, tudi zrakoplovbe sem se učil.“

„Ha, — ha, vi pa aviatik! Čujte, povejte mi, ali vas more zanesti kak motor pod nebo.“

„Zakaj ne, radi debelosti mislite! Se lažje gre. Se lažje gre. Sicer nisem še nikoli plaval po zraku.“ „Jaz mislim enako!“ se je smejal Groll.

„Kaj pa je tu? Ej, fej, stranišče!“ neprijetno ga je dirnilo in stopicnil je nazaj k postelji.

„Ha — ha,“ se je smejal spet Groll, „prijatelj, le ne tako nežno, privadite se še tu notri, kakor domača živalica postanete.“ Celo Schäffer se je zasmejal pod brke.

„Ej, sakrament, zdaj pa nimam svežega robca s seboj, nikakega perila. Nerodno, gospodje, če se človek sporeče z ženo,“ se je smehljaj. Izvlekel je zamazan robec.

„No, gospodek, kako pa, da ste se sporekli? To bo neprijetno za vas. Kdo vam bo pa poslal denar, da naročite svojo hrano. Običajne hrane vendar ne boste jedli?“

„Mar lahko naročim svojo?“

„Seveda!“

„Kakšna pa je hrana tu?“

„O, vse, vse dobite, samo malo drugače kuhano!“

„No, potem bo morda kdo tako dober, da mi posodi za par dni deset kron. Poravnamo takoj!“

„No, je že dobro, že napravimo, samo deset kron vam bo mnogo premalo.“

„Ne, samo da dobim denar. Se danes odpošljem pismo.“

„Ej, to spet ne gre. Pismo od tu potuje dva dni, ker mora v cenzuro.“

„Sakrament!“

„Nerodno, nerodno, gospod!“ Groll je ves čas užival, ko je zavijal debelega možička vedno bolj v svoje mreže, da je capljajl kakor muha. Le Schäffer je nevoljno mrdal z brki, dokler se ni ves resen pogovoril z njim.

„Kaj pa je pravzaprav s tem avtomobilom?“

„Eh, malenkost in nerodnost! Vozim, kajne, avtomobil nekega tukajšnjega trgovca. Ponudi se mi izborna prilika — he — he, da ga prodam. No, in ga prodam. Par dni nato sem poiskal tistega trgovca. Nisem pa našel njega, ampak knjigovodjo. Razložim mu vso stvar, da sem napravil dobiček in da izročim ves denar njemu. Pozneje sem pozabil na to, meni se zdi, tudi knjigovodja — zdaj pa me gospodar kratkomalo toži. Zahtevali so kavcijo. No, žene ni bilo doma, in predno sem dospel spet v svoje skladišče, so me že aretirali. Neprijetno.“

„Neprijetno, res, toda pojasnite zadevo jutri preiskovalnemu sodniku!“

„Jutri, še dolgo je do jutri.“

„No, tega se že privadite!“

„Kaj se morem prigrasiti nocoj?“ „Vas že pokličejo jutri.“

„Veste, nekaj denarja bi rad imel. Pa ne vem, kaj naj storim. Samo da bi mogel pisati ženi, pa mi že pošlje, kolikor hočem. Sicer sva malce sprta — he — he, saj to se vedno zgodi, kajne, če se človek pomeni malo z drugo!“

„Denar vam posodim jaz.“

„Hvala, gospod, hvala!“

Groll se je posmejal skoro glasno, da se je Judek nemirno ozrl. Vedel je, da bi Schäffer nikomur ne posodil, če ne bi že davno znal, kako Groll sovraži jude. In zdaj klubuje. Judek je ugledal domino. Oči so zažarele in hitro je bil pri mizi, trudeč se, da zapne kako hlače, ker mu je odskočil gumb, ko se je spustil s postelje.

„Gospoda, igrate? Bi mogoče partijo, da ne bo dolgčas?“

Schäffer je pomislil: „Hm, pol urice, potem pride pome. No, dobro, Gecker, boš igral?“

Ta je le dvignil glavo, pokimal ter sedel k mizi, sključen kakor vedno, zvičajoč cigareto.

Potem je ponudil svojo dozo Petroviču, ki je pričel hoditi semintja.

Zunaj so šle preko neba prve večerne slutnje in vršički ogromnih kostanjev na dvorišču so vztrepotali. Zidovi jetnišnice so zazareli in odsev rožaste svetlobe je dahnil v celico. Delo na odrih tam zunaj je za hip počilo; v ščemeči svetlobi daljnega neba se je razodel jetnišnici mir. Od zunaj pa je prihajal komaj slišen nemir cest kakor težak vzdih mesta.

Petroviču se je zazdelo, da vonja domače dopasne trave. Obstal je pod oknom in preko bledega obraza je lila rdečkasta svetloba.

„Priatelj, hudo? Kolikokrat sem stal tudi jaz tako. Kajne, tam zunaj je nebo, dih zemlje, vi pa tu notri. Zdajle šele človek čuti, kaj je svetloba!“ Tiho je obstal Groll pod oknom. Obličje njegovo je posinjelo in blesk oči je bil nenavadno truden.

„Glejte tam ptico, visoko nad mestom, kako se pne proti nebu. Vsa krvavi. Razgleduje. Prokleta to življenje!“

Počasi je povetil glavo in zamišljeno pričel hoditi semintja. Petrovič pa je legel na Geckerjevo posteljo ter se stapljal s pogledi umirajoče svetlobe.

Čez čas so večerjali. Ko je odšel Schäffer, so pričele nihati najbolj mučne ure dneva. Jetnik se ozira v prazen dan nazaj,

peščeni goličavi podoben, strah pred nočjo kljuje v duši, in v dveh urah hoče objeti ves dan in vse pričakovanje, ki ga prešinja s sladkoopojno strastjo, da bi se potopil v globočini noči.

Celo Gecker je stopil parkrat po celici. Le Nassenfuss je sedel na postelji in pušil cigaro. „Kako pa z večerjo, gospod judek, ste zadovoljni?“

Nassenfuss se je malo zmrndil, ker je čutil ost Grollovega govora ter pogrešal tolažbe in zaščite v Schäfferju.

„Ni mogoče jesti! Smola — oh, neprijetno!“

„Neprijetno, neprijetno!“ je ponavljal Groll kakor sam zase in nadaljeval svoj izprehod.

Parkrat se je ustavil pri Petroviču, ki je ležal silno bled in grebel po laseh. Groll je čutil napor mladega moža, ki se bori z vsem dosedanjim življenjem.

„Vražja je ta samota, kajne, prijatelj, tu se motajo možgani, se tržejo; človek plava nad prepadi — blaznosti se bližate. Obenem pa vas trdo spremlja zavest, da visi zdaj vse na nitki, in vi lahko sedite tri, pet, deset let. Kaj boste počeli prvo leto, drugo leto in potem jih je še osem pred vami. Človek bi se zaletel v te zidove, jih razbil ali pa sam sebi razčeperil lobanjo.“

Petrovič ni odgovarjal. Sijaj večera je umiral na njegovem obrazu in zvezda sredi temnomodrega neba je mirno vzbrstela, sijala, žarela. Potopila se je v Petrovičeve oči. Z mrakovi je prihajala slutnja svobode kot sanje, ki se bodo drugi dan uresničile. Groll pa je rezal, uničeval te sanje.

Telo se je vzpelo v neznosnem pričakovanju, stisnile so se pesti in možgani so snovali vse ugovore in protiugovore, kakor da morajo vsak hip nastopiti v areni.

Bleda mesečina je začrtala ostre konture mogočnega ozidja. Od zunaj je prihajal odmev delavskega pomenka, nabijanje kladiv. Železno omrežje je odsevalo na tleh kakor v vodi.

Vsi so polegli. Nassenfuss je spal ves zvit na hrbtu; zdelo se je, da leži sredi postelje velika snežena kepa. Smrčal je v enakomernih prestankih.

„Kako mirno spi ta žival!“

„Kaj mislite, kaj je zagrešil?“

„Nič hudega. Poznam take ljudi. To, kar je povedal. Je preveč bedast, da bi storil kako resno hudobijo ali zločin. Zdaj je sprt z ženo, o kateri je prepričan, da ni njegova žena, ampak priležnica, ki se ga je naveličala in živi zdaj z drugim. Zato tudi ni položil kavcije. Tak je le Dunajčan, le verjemite mi! Kvečemu če bi bil lopov že tako vajen tega življenja, da mu v par dneh ne moreš pod kožo. Zdi se mi, da gre Schäffer.“

„Eh, to je naporno delo,“ je potožil Schäffer, ko je vstopil. „Do zdaj sva delala. Ves načrt sem mu nocoj narisal. Prisostvoval je tudi neki generalštabni zelenec. Idiotska vprašanja.“

„No, kdaj končata?“ „Jutri. Potem se odpelje. Tako mislim, da se tekom tega meseca stvar odloči. Ampak, gospoda, meni se zdi, da zunaj vre. Zdajle mi je pripovedoval jetničar, da me bodo odzdaj vsak dan preiskali. Do nazega baje slečejo. Zunaj bo vojska, le verjemite.“

„Mogoče!“ Groll je razmišljal. „Morda pa le vsled tega, ker sta končala in ni našel pravih obdolžitvenih podatkov. In zdaj stikajo.“

„Naj stikajo,“ se je razvnel Schäffer, da je glas zahreščal. „Jaz se ne bojim. Ampak umiti se moram nocoj, drugače niti ne zaspim.“

Ko je lezel v posteljo, je s posmehom ogledoval ogromni trebuh svojega soseda: „Hm ... spi kakor doma.“

Tišino mesečine je vzdramil trenutno korak vojaka na hodniku.

„Prokleta, teh zadnjih trenutkov človek ne more pričakati,“ se je jezil Groll in se nemirno premetaval po postelji.

„Kaj menite, kako bo? Vojska bo!“

„Pomendrali nas bodo, le verjemite. Naj napove Rusija in morda še Anglija, Francija, mi bomo na tleh. Nemčija se pripravlja, ker misli sama izzvati tak prepir, toda pri nas? Afere Redi še nismo pozabili. Veste, stari računi bodo poravnani. In teh so pri nas polne cele miznice. Saj sami vidite. Mi se igramo in spimo. Z ljudmi pa se ne moreš igrati ... Sicer pa kdo ve, kaj prinese ta vojska. Revolucijo vsega človeštva.“

„Zdi se mi, marki, da pretiravate!“

„Ne, ne, prijatelj, vi ste še mladi, jaz pa že star in sem izkusil dovolj svinjarij. Vi mislite, da je človeštvo po eni strani gnilo, jaz pa vam povem, da je v svojem drobovju pričelo plesneti. V trpljenju strašne vojske, ki prihaja, se bo očistilo; samega sebe bo grizlo, dokler se ne povrne k delu ...“

Ni še izgovoril, ko se je dvignil in zastokal:

„Proklete slabosti! Polasti se me včasih pri srcu, da mislim, da se iztegnem. Hudič!“

Sedé je lovil sapo.

„To je storila ječa. Hm, če me obsodijo, ne vrnem se živ. Nažrlo me je ... Dosti sem živel, dosti; veliko je ljubilo to srce. — Ej, prijatelj, kakšne strašne boje sem boril z življenjem! Samo da moja otroka ne zvesta tega!“

Zopet je ponehala vročina in ves zamišljen, roki na prsih, oči uprte v nebo, je govoril tiho, zamolklo:

„Samo da otročiča ne zvesta! ... Bog zna, kaj delata? Teta jima je kajpa natvezla, da sem odpotoval ... Oh ... kam? Starejši že govori ... In če ne bo nazaj očeta, če ga obsodijo, ne, ne, otroka ne smeta zvedeti! Ne, sramoto meni, njima življenje, a le ne tako burnega, kot je bilo moje ... Veste, tako se mi zdi, kakor da stojita časih poleg moje postelje in iztegujeta ročice k meni. Oh, prokleta življenje ... Se nocoj, še jutri ... in potem?“

Za čas se je spojil s tišino. Oči so zrle nekam daleč preko zidov.

„Vidite,“ je pričel zopet tiho, „tam je tisto dvorišče, kjer so jih obešali. Prazno je, le štiri stene pod cerkvenim zidom, tam je kapelica — so vislice. Hm ...“

Pričel se je dvigati. Zabodel se je z očmi v mesečino in velike roke so se tresle ... Nepremično je gledal in težko dihal ... Petroviča je grozilo, kajti

blesk oči v mesečini je bil strašen.

Tisti hip se je raztegnil preko neba oblak, kajti mesečina se je nalahno zganila. Groll se je spustil nazaj, obležal vznak, in kakor da se je iz drobovja izvil glas, tako mračno je zastokal:

„Grešil sem, grešil!“

Par trenutkov pozneje je zaspal, nemirno sopeč, in držal roko kakor bi se branil nečesa v prsih.

III.

Zunaj je pršilo. Zidovje jetnišnice se je orosilo. V enakomerni svetlobi sivega, zavešenega neba so splahnele sence v celici.

Po zajtrku so igrali, le Groll se je zatopil v svoje papirje. Odkar je vstal, še ni spregovoril z nikomer besedice; v svojih papirjih je pristavljaj številko k številki, zopet črtal, mrmral nekaj nerazumljivega pred se, hlastno stopal semintja po celici in vil roke v boju s svojimi mislimi.

Nassenfuss, ki njegovega nenavadnega vedenja še ni poznal, se je porogljivo in potuhnjeno oziral na Grolla. Ko je krog devete ure jetničar poklical Petroviča, ki se je še nekaj obotavljal, se je Groll prvič zganil ter mu zaklical polzavestno: „No, le hitro!“

Petrovič se je takoj vrnil.

Groll je silil vanj: „No, kaj je?“

„Nič posebnega. Povedal mi je, da je odgovor že tu ter da odidem v ponedeljek zjutraj.“

„No, glejte, za vas je končano to življenje; škoda, da ne zveste, kako bo z menoj.“

„Mislite, da bo vaša obravnava končana šele v ponedeljek?“

„Najbrže bo tako! Seveda se lahko zgodi, da opravimo že jutri.“

Nenavadno bled je bil; nabrekla koža pod očmi je visela kakor mešički in ostre gube so ga še bolj postarale. Zdelo se je, da so vse mišice telesa izgubile svojo prejšnjo prožnost.

„Ampak čedno številce se vas bo nabralo,“ se je obrnil Schäffer k Petroviču. „Glejte, današnja poročila govore o brezštevilnih aretacijah na jugu.“

„Seveda, saj bodo pozaprlji vse,“ je govoril Groll kar tjavendan.

„Mar niste v zvezi z njimi?“

„Ne. Moj slučaj je nekaj povsem drugega. Naša obravnava poteče sama zase.“ „Eh kaj, njega bodo oprostili, saj ni sploh ničesar zakrivil.“ Groll se je razvnel. „Tam doli pa bodo zapirali in obešali, le verjemite mi. Pa je prepozno in zavoženo. Minul je čas, da bi se posamezniki ustavljali volji narodov. Zgrešena politika, kaj hočete?“

Schäffer je ugovarjal. „Kaj prepozno! Preveč popustljivi ste bili, tako je bilo tudi moje mnenje. Toda še je čas, da zatro

zadnje kali. Saj je ves jug še nerazvito, poldivje pleme, ki ga je treba krotiti. To vendar še niso narodi.“

„Schäffer, zdaj govorite kakor včasih vaši ministri. Pa kaj bi vam zamerili, tako se govori pač na Pruskem. Prokleta se varate! Če boste tako računali, vas nekega dne izbriše zgodovina, le verjemite mi. Kako se moremo meriti mi stari, odreveneli narodi s krepkimi, svežimi Slovani, ki se sunkoma zaganjajo v bodočnost?“

„Groll filozofira,“ se je pikro zasmel Schäffer. „Le norčujte se; saj se ne čudim vaši zabitosti. Svojih hlač še niste zakrpali, pa bi že radi soseda oblekli.“

„Tako bi vsak zabavljal!“

„Kaj zabavljal! Na lastni koži boste čutili nekoč, kar sem vam zdajle povedal. Morda že čez par dni, ko bodo korakale proti vam milijonske armade.“

„Mislim, da tudi vam ne prizaneso.“

„Meni? Eh, Schäffer, jaz in vi, to je pa precejšen razloček. Vam je država potrebna, kakor voda ribi; dobro se počutite v njej. V meni pa je bil že od nekdanj upor do vsake države, ker se mi zdi, da ravno ona zatira človeštvo. Gotovo pa do držav, ki so že od srednjega veka plesnjive. Če bi bilo danes v moji moči, prijatelj, kako hitro bi jo odkuril. Seveda za vas so taka naziranja popolnoma nepojmljiva, ker nimate nikake lastne volje. Vi ste bitje, ki se pokoravate ter se boste

še nadalje vsaki tiraniji. Jaz pa sovražim tiranstvo. Mi smo ljudje svobode.“

„Vi torej mislite, da v človeku izgine pojem tiranije.“

„Gotovo sem prepričan, čeprav je to navidezno v protislovju s človeško naturo. Ta zahteva tiranije, da se more boriti proti njej. Če posežete v globino teh problemov, boste seveda naenkrat obtičali. Priznali boste, da bo tiranija večna in boj proti njej večen. Toda jaz nosim v duši svoji neko živo vero, da bo končno zmagal boj, čeprav bo zavozil za nekaj časa v anarhijo. Ne vem, od kod ta vera v meni, toda živo sem prepričan, kar govorim. In Slovani bodo morda tisti narod ...“

„Zdanja Rusija in njen carizem?“ je pičil Schäffer.

„Ne govorite o Rusiji, ki je ne poznate.“ Groll je prezirljivo mahnil z roko. „Moj dragi, ruske reakcionarne vlade ne morete primerjati z evropskim absolutizmom. Njen postanek in razvoj je nekaj drugega, kar je vam čisto tuje. Počakajte, da vstane ruski narod. Tedaj ne vstane samo ljudstvo, ampak dvigne se zemlja, ki bo zahtevala v svobode. Široka je ta zemlja in težko sopejo njene prsi. Ruski človek se brezpogojno žrtvuje za idejo, in vam se bo zdelo komično, če vam pravim, da je in bo umor v Rusiji kulturno dejanje.“

„Slabo znamenje za rusko ljudstvo, če prenaša toliko časa jarem absolutizma.“

„Ste pač bedak. Kaj menite vi, pritlikavo seme, da me ujezite že z vsako malenkostjo? Šele ko se vas nažrem do sitega, vas ubijem.“ Groll je otepal z rokami krog sebe.

„Meni se zdi, da ima Groll prav,“ se je umešal hladno Gecker. „Schäffer, vi ne poznate razmer, ter se vam niti ne sanja, kdo vodi evropski trg. Tudi v umetnosti in znanosti danes ne ločite več vpliva vzhodnih idej od samolastnih.“

„Le pogledjte,“ je pokazal nenadoma Groll na Petroviča. „Ti le imajo bodočnost. Kaj ste ga že čuli čivkati, od kar je tu, in vi ječite za vsako malenkost. Ti ljudje so od rojstva trpeli in vse njihovo življenje je v trpljenju izkušeno. In zdaj trpe, da bodo njihovi rodovi svobodno trpeli za idejo človeštva. Strašen je njih evangelij svobode in vendar pravičen dom vsega človeštva. Mar ne vidite tistih novih zarij, ki svetijo kakor odsev večne luči na vzhodu, severu in jugu ter nas oklepajo vse tišje in tišje, ko nam lomijo kosti? Odkritosrčno oznanjajo svobodo, nam srednjeevropejcem pa se blešči pred njo.“

Grolla, ki je govoril z visoko povzdignjeno roko, je prekinil jetničar.

„No, danes — upam — greva poslednjič!“

„Na tem potu poslednjič, gospod marki!“ se je posmehnil jetničar.

„Brblja!“ je siknil Schäffer za odhajajočim. —

„Verjemile mi, možu gre za kožo!“

„Eh, kaj bi sodili!“ Gecker je igral mirno dalje.

Brez Grolla je pogovor zastal in igra je postala pribežališče pred moro dolgočasja.

Tišino je prekinil Nassenfuss, ki se je na široko pretegnil, češ, da je že lačen. Gecker je splezal na okno, ter določil po Grollovi uri, ki jo je ta že davno zasekal v kamen, da bo kmalu poldne. Med tem je vstopil jetničar.

„Gospoda, le igrajte, nočem motiti!“ se je opravičeval.

„Veste koga so zdajle pripeljali? Tistega sedemdeset let starega Gartnerja, ki je pred kratkim razsekal ono starko v Hernalsu.“

„Kaj hudiča?“ se je začudil Gecker. „Razsekal jo je in sežgal, le glavo so še našli?“

„Da, tisti starec.“ „Kaj počne?“

„Nič! Tako mirno je prišel, in ko je vstopil v celico, je vprašal, če igrajo karte. Zdaj sedi tam in igra.“

„Takšna svinja!“

„Neverjetno, neverjetno za človeka!“ Schäffer je stopil za jetničarjem, ki je zapiral vrata. Nekaj sta šepetala in končno se je ta udal.

„Dobro, pridem zvečer!“

Schäffer mu je iz hvaležnosti stisnil roko. Zadovoljen se je muzal in si mel roke: „Poslal sem ženi pismo!“ je šepetal.

„Kaj je to mogoče?“ je poizvedoval Nassenfuss.

„Seveda, prijatelj! Toda vi le ne poskušajte tega. Morate imeti precej pod palcem za tako zadevo.“

Pri kosilu se je Gecker razjezil, ker je Schäffer skoro polovico Grollovega kosila oddelil Nassenfussu.

„Hudiča! Rohnel bo. Sicer pa bi mene kaj takega tudi razjezilo. Kar plačam, plačam — je pač moja posest.“

„Eh, kaj je že vse ta člevek meni storil. Brez skrbi, trdo kožo ima kot bivol.“

„Seveda, ker on takih malenkosti sploh ne opazi, ali vsaj molči, če jih. Grdo pa je.“ Gecker je zardeval od jeze in obmolknil.

Nassenfuss je komaj pojedel, ko je prišel jetničar ponj. V par skokih je bil pri vratih; kar se spomni na površnik in klobuk, da ga vzame seboj.

Z mirno porogljivostjo ga je zavrnil jetničar, češ, naj le pusti vse skupaj v celici, kamor se gotovo še povrne.

„Domača živalica,“ se je režal Schäffer. „To pa zna Groll, človeku prisoliti priimek. Ha-ha.“ Zavalil se je na postelj in zažgal cigaro.

V dolgih lasah se je potočil dim po celici ter se sprostrl nad ležečima kakor nebo.

Krog ene ure se je povrnil Groll. Topot jetničar ni postal pri vratih, začudeno se je ozrl za njim, ko ga je spustil v celico ter zaklenil.

Ves sključen je prišel. Postaran, bled, razmršenih las, krvavo obrobljenih oči in kakor bi se mu prša od trenutka do trenutka ugrezala.

Opotekajoč se je pristopil k postelji, sedel ter podprl glavo s trepetajočimi rokami. Kolena so se šibila. Vsi trije so obstrmeli. Niti besedice ni črhnil, le z glavo je odkimaval.

Nenadoma je vstal in klecajočih korakov stopil do okna. Z rokami pred seboj je slonel ob zidu. Vse telo se je stresnilo, zašibilo v krčevitem joku. Težko sopeč je vil roke in bil s pestjo ob čelo. Niti ozrl se ni nikamor, počasi se je privlekel

do vrat. Ves posinjel je v obraz. Žile na vratu so nabrekle in z vso tezo telesa je slonel na podbojih.

Tedaj se je vzpelo telo. Zgrabil je debelo omrežje vrat, zavpil z zverinskim naporom, da so vsi pobledeli.

„Prok .. leta ženska,“ je zaškrtal med zobmi.

Vztrepetal je, in da se ni ulovil ob omrežju, bi pal na tla.

Gecker je pristopil. Skoro tiho ga je miril.

„Groll.“

Odsotno ga je pogledal. Krvave oči niso navidezno ničesar več razločile. V nabreklih žilah na vratu in sencih je butala kri ter privzdigovala kožo.

Gecker se je pomenljivo ozrl po celici in ponovil svoj opomin.

„Pustite me, pustite!“ je prosil Groll pojemajoče. Roke in čelo so orosile težke srage.

„Vse je končano, vse je končano!“ Krčevito se je zgrabil za telovnik, da ga odpne. Zasopel je, ter se zgrudil ob vratih.

Še predno so priskočili drugi, se je uprl zadaj z rokami in se dvignil s silnim naporom.

„Moj Bog, moj Bog!“ je sopel. Polagoma se je pomiril, toda koža na vratu je ohlapnela, kakor da odstopa.

„Danes so mi povedali ... Zakaj hudiča mi pripovedujejo to!“ Upor ga je iznova krepil. Ves sključen, glavo pogreznjeno v prsi, se je tresel pri vratih.

„Dve leti me že vara. Dve leti! — In jutri nastopi kot glavna priča.“

Roke na sencih se je opotekal po sobi.

„Dve leti me vara hudič s knjigovodjo. In jaz niti slutil nisem. — Zdaj živita skupaj!“

„O Bog, o Bog! Prokleti! — Mar vem, če sta otroka moja? Varala me je vse življenje.“

Napad se je ponovil. Privlekel se je do postelje ter se zgrudil nanjo kako pokosen. Telo je stresalo postelj, kri je busila v lice, ga počrnila in roke so drhtele kakor veje trepetlike.

Gecker mu je položil na čelo moker robec. Široko odprtih oči se je ozrl vanj. Nekaj časa je strmel, potem pa je stisnil njegovo roko.

„Gecker! Dve leti me je varala. Veš, dve leti že živi z njim. Dr. Domingo mi je povedal danes, da nastopi jutri kot priča.“

In otročka ... moja otročka ... mar vem, če sta moja?
Mogoče je živela že tedaj z njim?“

Sunkoma je izdrl roko, planil kvišku, ter se ves pobesnel, vihrajočih las lovil po celici. „Ubijem jo. Jutri jo starem. Ha! Zadnji udarec si dala, hudičeva ženska. Leva ste zvezali. Otroke ste mu podtaknili. In vzeli ste mu vse, vse v življenju!“

Brezumno se je lovil semintja. Ruval je omrežje pri vratih, bil s pestjo ob zid. Stol, ki je stal na poti, je treščil ob tla, da se je sesul.

„Ubijem, ubijem jo!“ je blaznel. „Dva otročička sem imel, dva in še ta dva nista moja. Kaj ti je ostalo, marki Groll? Ha-ha-ha!“ Tleskalo je ob čelo in hropeč smeh je polnil celico.

„Ne, ne, saj ni mogoče!“ Ves utrujen se je zgrudil na rob postelje, roka je omahnila ob telesu. Pogled je prebadal tla. „Ni .. i .. i mogoče. Kaj nista meni podobna? Tiste poteze krog ust pri Hermanu in Frančeve oči? Ustnice njegove? Lasje — moja sta, moja.“ Glas je pojema. Tiho je tožil: „Pogledam jih, ko se vrnem, pogledam ... če se ne motim. In če je prevara, vse prevara?“

„Kam, Groll, se skriješ s svojo sramoto? Ali vidite, vidite, kaj je življenje? Blaznost, ki jo je ustvaril Bog. O Bog, o Bog, kaj si storil.“ Dvignjenih pesti je pretel v strop.

„Smejem se ti, stvarniku človeštva, ki si me ustvaril tolovaja, ženo prasico in otroke potepuhe. Ti, ti ... i ... i večno pravičen. Ha ... a ...“

Blazen smeh je pretresel telo.

Tisti hip je pal vznak ter se zagledal. Nepremično je strmel v strop, roke so visele ob stranicah postelje, mrtvaško bled je postal, iz oči pa so rosile kakor iz dveh temnih jamic na splahnelo lice težke solze.

V tišini celice je še živela Grollova kletev, čulo se je neenakomerno gibanje, in molk je postajal vse bolj jeklen. Gecker si je brisal oči, Schäffer pa je ležal obrnjen v steno. Petrovič, prevzet od poslednjih dni, je drhtel po vsem telesu.

Čez čas se je povrnil Nassenfuss. Nihče se ni ozrl.

„Eh, smola, smola, kaže, da bom do jutri še tu, ali še dalje.“
Brez odgovora je nadaljeval: „Žena še ni vložila kavcije; zdaj ji moram pisati po denar. Kdo mi, prosim, posodi svinčnik?“

Molče mu ga je dal Schäffer.

Groll je ležal ves čas nepremično. Gecker ga je rahločutno spomnil na kosilo. Samo z roko je zamahnil.

Ko so se umirili ter prisedli k igri, je Gecker pokazal na Grolla in namignil Schäfferju, češ, da je nevarnost za srce.

Nassenfuss se je ozrl. „Kaj se mu je pripetilo,“ je vprašal Geckerja, ko je opazil izpremembo. Schäffer se je sklonil nad mizo in zašepetal, kaj je bilo.

Tiho je govoril, a Groll ni preslišal ničesar. Vzdihsnil je. „Ni vredno pljunka,“ je bleknil Nassenfuss, pa se s porogljivo kretnjo preložil na stolu.

Groll se je zaletel z vsem telesom kvišku. Poskočil je k Nassenfussu, ki se je preplašeno ozrl.

„Prasec,“ je zatulil z nadčloveškim glasom, da je odmevalo s hodnika. Zgrabil ga je za pleča, zavihtel kvišku, da se je stresnilo težko telo. Dve majhni nožici sta zacepetali in priletel je na križ z vso silo svoje teže.

Na tleh je zastokalo, nihče se ni ganil. Groll je še vedno stal pred njim krvavih oči; z rok, ki so segale kvišku, odkoder je treščil Nassenfussa, je zdrsnila srajca. Tedaj je pričel suvati z nogo človeško kepo na tleh.

Gecker in Schäffer sta priskočila, vojak na hodniku je opozoril jetničarja, ki je takoj priletel v celico. Groll je blaznel, čimbolj so se vsi trudili, da mu iztrgajo Nassenfussa, tem huje je suval in zbijal. Ni dihal, le prhal je. —

Dva jetničarja, ki sta priletela na pomoč, sta vrgla Grolla z vso silo na postelj. Schäffer je močil Nassenfussa.

Groll je suval, grizel, rohnel: „Vse zbijem, vse zbijem!“

Četrty jetničar je prinesel okove. S težavo so mu strnili noge, zvezali z verigo in zaklenili.

Tudi na roke so mu jih vrgli. Posrečilo se mu je iztrgati desnico in tlesnilo je po jetničarjevi glavi. Ves besen je zagrabil ta kladivo in udaril po prsih. Hropeč, zamolkel glas se je izvil iz prsi, posilil ga je kašelj in roke so omahnile. Porabili so trenutek ter ga zvezali.

„Živina!“

Ležal je na postelji, hropeč pene.

Nassenfuss se je vzravnal.

„Tožim ga, tožim!“ Gecker mu je namignil, naj molči in ne razburja vnovič.

„Kako se počutite?“ je vprašal Schäffer.

„Dobro, le kosti me bole, ampak ta človek je živina.“

„Kaj smo že mi vse prestali!“

Groll, ki je ves čas molče buljil v strop, je zastokal.

„B...o...oli.“ Skušal je z roko poslušati srce, a ni mogel. Ves je zardel, kri je butala v sencih in pene so se zgostile.

„Hudiči, zdaj ste me uklenili! Zakaj? Zakaj? Ker sem pobil psa, ki ne pozna ničesar svetega. Mene pa uklepate ... ha ... ha ... bojite se me, bojite!“

Trgal je roke, noge, da se izvije sponam.

Roka je zakrvavela. Silni napor ga je od trenutka do trenutka slabil. Solze so lile po upadlem licu. V par urah se je postaral za leta. Koža na vratu se je zgrbančila, meso upadlo, telo sključilo. Zdelo se je, da blazni.

„Otročička, moja otročička,“ Je jecljal. „Kajne, vidva sta moja, vidva sta moja? Spremljala bosta očeta. In ti, Margerita, prideš, — prideš?“ ...

Nežno tiho se je pogovarjal z osebami, kakor da stoje poleg njega. Vse bolj so se začele zastirati oči; tako kalen je bil njihov blesk, kot bi se poslavljal nevidne osebe pri postelji. Polagoma je opešal in zaspal.

Poltiho so se razgovarjali med seboj. Jetničar je prinesel zavoj pod pazduho. Molče ga je položil na mizo. Toda Groll se je prebudil.

„Marki, vaša obleka.“

Široko odprtih oči ga je meril, nato je dejal mirno in hladno.

„Odvzemite mi, prosim, okove.“

Jetničar je sprevidel, da mora storiti. Odklenil je in Groll se je pretegnil. Molče je vstal, obrisal si potno čelo, in ko je jetničar že odhajal s Schäfferjem, je stopil za njim ter ga prosil, naj ga priglasi za spoved.

Zunaj se je zmračilo. Temne sence, usipajoče se vsebolj gosto skozi okno, so prinesle v celico noč. Skozi okno je odseval prostran kos neba, ves posut z belimi zvezdami. V svežem ozračju deževnega dne so utripale v silnih daljinah.

Nassenfuss je že spal. Groll se je sprehajal po sobi, obstal pri mizi, odvil zavoj.

„Moja črna obleka!“ Razložil je belo srajco od temne obleke. „Škoda, da te ne morem obleči. Kako sem hrepenel po njej. Jutri bom govoril v njej.“ Nežno jo je pogladil in tisti trenutek se je nečesa domislil.

„Naj pride, govorim vseeno. Marki Groll se ne boji ženske. Kakor lev se bom branil. — Kakor lev,“ je ponavljal zase in stopal zamišljeno po celici.

Pod oknom je postal, sloneč na zidu je zrl v nebo. Zvonček jetniške kapelice se je zganil kakor vsak večer in tiho je zaklenkalo v noč.

Groll je sklenil roke na prsih in molil. Goreče so šepetale ustnice in roke so se krčevito objemale. Ko je odmolil, se je

prekrižal in legel v postelj.

Nekaj neizmerno težkega je dihalo v njegovem šepetanju: „Naj me obsodijo ... Ne, branil se bom ... Veliko, veliko sem grešil ...“ Poljubljal je svetinjico. „In vendar sem vreden življenja ...“ Nato je obmolknil. Nepremično je strmел v strop. Nenadoma pa se je dvignil kvišku. „Kaj!? Marki Groll naj bi se spovedal? Komu? Marki Groll se ne spove ljudem, ne, ne!“

Planil je k vratom in prisilil vojaka, da je stopil po jetničarja. Komaj ga je čul prihajati, je že zavpil nad njim: „Ne obveščajte spovednika! Se ne spovem! Slišite?“

Jetničar je začudeno pritrnil. Pomirjen se je vrnil Groll v postelj.

„Jaz in Bog, drugemu pa nimam ničesar povedati,“ je mrmral zase. „Jutri, — jutri!“

Toda tako je bil že utrujen, da je umrla beseda na jeziku ter se zlila s tišino.

IV.

Groll je vstal, ko se je komaj zdanilo. Skrbno se je oblačil. Urejal je svoje papirje in z nikomer ni izpregovoril besedice.

Sivi lasje so razmršeni padali na blede, posinjelo lice; globoko udrte oči so obdajali temnomodri obroči. Boji prejšnjega dne so razrili obraz, telo je splahnelo, hrbtenica se je skrivila.

Ko ga je poklical jetničar, je zamišljeno odšel; ni se ozrl niti poslovil.

V mali sodni dvorani so ga pričakovali zagovorniki, državni pravdnik in sodniki. Ko je ugledal med njimi dr. Pappa, je tiho zaklel in pazil pri žrebanju porotnikov kakor tiger. Par imen je zavrgel. Odhajajoč je skomizgnil z rameni med vrati.

Dvorana je bila nabito polna ljudi. V prvih klopeh je sedelo nekaj duhovnikov različnih redov, med njimi črno oblečena gospa v spremstvu postarnega gospoda. Tupatam se je na galeriji kdo zasmel. Kdo drug spet se je glasno prepiral. Mlada razgreta dekleta so razposajeno čebljala. Jutranje solnce, ki je lilo skozi visoka okna v dvorano, je risalo po ljudeh velike, bele lise.

Groll jo vstopil v spremstvu dveh vojakov. Ponosno, hlastno je stopal. Hitro je ošinil ljudi, povetil glavo, sedel za malo zeleno mizico, razgrnil pred seboj papirje ter se zamislil.

Svinčena tišina se je sprostrla po dvorani, predramil jo je šele šum in šepet ljudi, ko so prihajali sodniki, oblečeni v

črne talarje. Molče so razgrnili pred seboj papirje.

Groll se ni ves čas nikamor ozrl; šele na vprašanja predsednika je pričel odgovarjati rezko in določno. Zlobno in samovoljno je na koncu svojega govora pristavil, da tiči že šest mesecev v zaporu. Predsednik je vstal, da zapriseže porotnike. Groll se je uprl ob mizo. „Kakor vam bog in vaša vest veleva!“ Trepet dveh malih luči poleg razpela, katerega je oblivalo jutranje solnce, je spremljal zadnje besede prisege do ljudi, ki so molče pričakovali. Sodni pisar je prečital obtožnico, ki je obremenila markija z zločinom poneverjenja in goljufije.

Groll je s pogledi pretehtal porotnike. Sodniki so se pokrili. Marki ni hotel priznati krivde. Predsednik ga je pričel spoštljivo, vljudno izpraševati. Groll je pripovedoval, kako je prevzel v najem posestvo na Štajerskem, katerega pa ni mogel sam upravljati. Iskal je upravitelja; ponudil se mu je vpokojeni nadporočnik Kiel, čigar roke niso bile ustvarjene za gospodarstvo. Ta mu je prepustil štirideset tisoč, da jih naloži v posestvu. Prvo leto je bila zelo slaba letina, tako da mu ni mogel izplačati dogovorjenih obresti, nakar ga je nadporočnik tožil. Pri sodišču so ugotovili, da mu bo Groll izplačeval denar v mesečnih obrokih; to določeno vsoto mu je doslej vsak mesec redno pošiljal, dokler ga niso zaprli. In zdaj ga toži?

Groll je govoril prepričevalno in gladko; slabost prejšnjih ur je splahnela. Obračal se je k sodnikom in porotnikom in

vedno svobodnejše so postajale njegove roke.

Predsednik povpraša, na kak način je izvabil denar. Obtožnica trdi, da je lagal o svojem premoženju, zvezah in sorodstvu.

„Na to bi se ujelo samo kako nedoraslo dete,“ je zamahnil Groll zaničljivo z roko. Dve leti je že predsednik avstro-ogrsko mlekarske zadruga. Dolže ga, da je tu poneveril toliko in toliko tisočev. Vse te trditve so le zlobna izmišljotina. Gospodarstva res ni prepuščal nikomur iz predsedstva. Ker ga pač ni zaupal. Za sedemdesettisoč je nakupil posestev, štiridesettisoč je bilo prometa in izdatkov, dvajsettisoč si je zaračunal, ker je opravljal sam vse vožnje. Z ostalimi dvajset tisoči je gospodaril in večal delokrog zadruga. Obtožnica trdi, da je poneveril denar, ki so ga kot varščino vložile prodajalke filijalk, ustanovljenih za zadrugo. Priznava, da je ta denar naložil kakor ostali kapital, ter ni delal nikake razlike. Prodajalke pa bi na tak način tudi ne mogle izgubiti svojega denarja, ker ga on ni zapravljaj, temveč le množil. O vsem lahko predloži vsak čas račune. Če niso bili gospodje v predsedstvu z njim zadovoljni, naj bi ga odstavili, ne pa sramotno tožili. Toda dve leti se ni ganil nihče. Šele zdaj, ko so se z bali gotovi samostani in opatije, da jih Groll izpodrine, so skovali peklenski načrt, da ga ugonobe.

Groll je prestal in opazoval porotnike. Z životom se je nagibal k njim ter se tako zatopil v njih obraze, da je skoro

preslišal državnega pravdnika, ki je hotel izpregovoriti par besed, predno bodo zaslišali priče.

Suhoparno, z rezkimi poudarki čita državni pravdnik, da je bil marki Groll tekom poslednjih desetih let najmanj dvajsetkrat že tožen. Različna hudodelstva so mu očitali: da je posilil mladoletne deklice, se zadolžil pri markerjih, katerim ni nikdar vinarja povrnil, uganjal različne sleparije z zakoni nedoraslih deklic. Izvabljal je denar z lažmi o svojih prednikih, svojih stricah; si izposojal velike svote na račun svoje žene in tasta. Trgoval je z dekleti. Za vse to ni bil nikdar obsojen na več kakor na štiri mesece, kar pa je bilo tudi pozneje razveljavljeno.

Groll se je razsrdil, češ, da mu državni pravdnik prebira njegovo prošlost kot dokaz za njegova zadnja dejanja. Zlobna natolcevanja, že tolikrat javno ovržena, dokazujejo le to, da ima vsepolno sovražnikov, ki ga poskušajo strmoglaviti.

Groll se je ves oznožil. Težke kaplje so kapljale s čela na papirje. Tuintam se je obrisal z golo roko. Toda naporni govori ga niso izmučili. Zdelo se je, da od ure do ure narašča njegova moč. Vse bolj živahne so postajale kretnje rok in oči so črpale iz vseh obrazov svojo usodo. Kakor hitro je končal, je sunkoma sedel, ter prelistaval papirje.

V dvorani je vladala težka soparica. Nekateri so odhajali za čas na hodnike; velika vrata so bila odprta na stežaj.

Med prvimi pričami je prišel nadporočnik Kiel, štiridesetleten mož, suhljate postave. Nosil je zalisce in bil ves skrbno počesan. Njegova beseda je bila mehka, skoro boječa. Pripovedoval je svojo zgodbo. Marki Groll ga je prevaril s pripovedkami o bogatem stricu milijonarju v in o ženinih posestvih na Češkem. Zaupal mu je, ker je Groll nastopal kot največji veščak v gospodarstvu ter ju je ob prihodu na posestvo sprejela požarna bramba tiste vasi z velikim slavljem. Čeprav mu je pravil, da gospodarstvo donaša letnih desetisoc kron, mu ni mogel izplačati niti prvih obrokov. Groll se je skliceval na podgane, ki so mu baje vse uničile.

„Saj je že o tem vsak vrabec na Dunaju čeblljal!“ ga je prekinil Groll.

Razblinil je nadporočnikove trditve. Dokazoval mu je, da se moti celo o prvem njunem sestanku, kjer mu je razložil že vse napake in slabe strani svojega posestva. O svojih stricah mu je pravil po nekem lovu kot zabavno zgodbo. Nadporočnik je bil takrat pijan, da ga je moral sluga slačiti.

Kiel ni odgovarjal in Grollov posmeh je spremljal odhajajočega. Predsednik je nato zaslišal priče o Grollovem gospodarstvu pri mlekarski zadrugi. Vse so izpovedale, da je ravnal samolastno. Če je kdo povpraševal po računih, mu je zapretil, da ga vrže na cesto. Priznali pa so, da je Groll izvrševal vse vožnje na svoj račun, kar presega skoro vsoto,

ki jo je sam navedel, o čemer ni sicer nikdar ničesar omenil. Vsi so se strinjali v tem, da je poneveril varščino prodajalk.

Groll ni odgovarjal.

Nato zaslišijo prodajalke, ki ne dvomijo o Grollovi nedolžnosti. Predsednik zaključi dopoldansko razpravo. —

Groll se je vrnil ves razgret v celico. Slekkel je suknjič.

„Kako?“ so ga obstopili vsi štirje.

„Zmagam. Hudič, malo trda gre; mislil sem, da me napadejo še hujše. Dozdaj je poteklo vse dobro. Državni pravdnik molči, dobro znamenje; samo dr. Pappo se mi zdi sumljiv. Ne dovoli mi niti govoriti.

„Končate danes?“

„Zvečer, zdajle ob štirih nadaljujemo. Vražje popoldne!“

Neprestano je hodil po sobi. Kosila se ni dotaknil, popil je le steklenico vina in neprestano kadil. V težke oblake dima zavrt je premišljeval svoj zagovor. Prelistaval je svoje papirje, govoril sam zase, opazoval svoje kretnje, ter se malokdaj ustavil, da pove kaj zanimivega iz dopoldanske obravnave.

Tupatam se je zmagoslavno zasmel, nenadoma pa se mu je stemnilo lice. Obrvi so globoko zastrle oči. Pospešil je

korake, da prežene težke misli.

„Kakor padejo karte,“ je ponavljal, in se ves razvnel. Ko je prišel jetničar, se je poizkušal mirno posloviti.

„Če me oprostite,“ je izpregovoril vsakemu posebej, „se ne vidimo več! Obiščite me!“

Sodniki so ravno posedli, ko so ga pripeljali. Pri vhodu mu je zagovornik nekaj pošepetal, nakar je Groll začudeno obstal ter počasi stopil k svoji mizi.

Zasliševali so priče. Poslednji je nastopil knjigovodja. Njegova osebnost je dihala nekaj zavratnega. Izpod temnih kostanjevih las so pikale Grolla hudomušno smehljajoče se oči. Glas njegov je ostal hladen, nenavadno uslužen.

Groll je takoj čutil, da bi bil ta človek zmožen poljubne podlosti pod krinko največje poštenosti. Ostro je zapičil vanj svoj pogled. Knjigovodja je navajal dejstva: Da je Groll tik pred aretacijo nakupil posestva, da ni nikdar vodil računov o izdatkih ter je šele poslednje čase sam povsem poljubno sestavljal račune. Kavcijo prodajalk je vknjižil pod zaglavje svojega denarja ter jo samovoljno trosil. Njega je zapodil iz službe, ker se je upiral njegovim ukazom. Ostro mu je nekoč prepovedal, bodisi komurkoli razkazovati knjige, ki jih je tako in tako vedno zaklepal. Nekoč mu je ponujal tisoč kron, če zataji neko pogodbeno listino.

Mirno je razpredal Grollovo življenje; slikal ponočne orgije; pripovedoval, kako je mnogokrat ponoči prihajal po denar v zadružno blagajno. Pristavil je, da vse to lahko potrdi Grollova žena, kateri je on o tem mnogokrat tožil.

Med poslušalci je naraščal šepet in šum. Gospa v črnem je hipoma vstala in šele čez čas zopet sedla. Grollu so omahnile roke. Ker je zahteval državni pravdnik, da zaslišijo tudi ženo, so sodniki po kratkem posvetovanju pritrdili.

Groll je vstal. Uprt ob mizo, visoko vzravnal se je obrnil k vratom. Porotniki so šepetali med seboj.

Nalahno je zardela, ko je vstopila v dvorano. V temno zeleno svilo oblečena, nalahno pregibajoča se v bokih, je stopala pred oder, oči nepremično uprte v sodnike. Bela, skoro prosojna polt vratu je blestela pred črnimi talarji.

V steklenem siju hladnega pogleda je oživelو maščevanje. Njeno mladostno lice je bilo posejano z lahnimi gubicami, ki so jih noči in dnevi burnega zakonskega življenja nalahno oživeli. Trpke poteze krog ust so ji zaukazovale brezpogojno naprej in strast polnega telesa je dihala ono notranjo silo, ki je v maščevanju ledena ko marmor.

Nekdo v ozadju je zaklical: fej! Ni se zganila. Premišljeno je odgovarjala na vprašanja.

„Moj soprog, marki Groll, je kriv! On je vedoma poneveril denar svojih prodajalk. Lansko leto, ko sva poslednjič govorila, mi je razodel svoj načrt. Tedaj je mislil, da tako reši svoje zavoženo življenje. Ves čas, kar sva bila poročena, je gazil, teptal mojo čast in mladost, o čemer pa radi sebe ne morem govoriti. Tako daleč je šlo, da sem ga zapustila, in otroci so ostali v njegovih krempljih.

„Laže!“ je siknil Groll. Toda ona je hlastno nadadaljevala.

„Ves čas sem trepetala, kaj se zgodi. Dolgo časa je z mojim imenom uveljavljal menice, šele ko nisem hotela več plačevati, je prestal. Njegova posestva mu ne donašajo denarja. Nerazumljivo mi je bilo, odkod jemlje tolike vsote. Zdaj mi je jasno. Poneveril je. In sramota bo padla na njegove otroke. Očitala sem mu tudi to. Takrat mi je že priznal, kaj dela. Tisti večer me je zopet osramotil s služkinjo. — Nato sva se ločila.“

Predsednik jo je prekinil. Poklonila se je. Poslušalci so stopali na klopi. Par porotnikov se je dvignilo. Tudi govornika sta vstala Groll pa je stal navidezno miren, le oči so bliskale in ustnice so sikale. Prsti so se krčevito upirali ob mizo. Na galeriji so ženske glasno mrmrale. Tisti hip se je dvignila gospa v črni obleki. S silo se je prerila pred oder. Gost pajčolan je pokrival njeno lice.

„Zaslišite me!“ je zakričala z uporno kretnjo.

Zgodilo se je tako nenadoma, da nihče ni vedel, od kod je prišla.

Srdito se je obrnila k državnemu pravdniku in ponovila svojo zahtevo. Vojaka sta priskočila. Predsednik je vstal in dvignil roko.

Vsa dvorana je prisluhnila. Minuta brezmejne tišine. Toda ona ne govori. Napol obrnjena h Grollu, trepeče po vsem telesu. Hoče se izviti vojakom. Krčevit jok ji veriži ustnice. Blažen smehljaj razjasni za hip obraz.

„Moj Groll!“ Njen glas je topel, a drhti kakor struna. Sunkoma se obrne po dvorani. Jok jo zlomi.

„Groll ni tat! Ona ga vara! Fej! Fej!“ Noge opešajo, lovi se za mizo. Zagovornik jo pelje obupno jokajočo mimo Grolla do vrat.

„Margareta!“ zakliče on tiho, sede ter zagrebe glavo v roke. Ne ozre se za njo. Predsednik zaključi zasliševanje ter prekine obravnavo. Dvorana oživi. Glasno, razburjeno govore poslušalci. Nekateri odhajajo na hodnik.

Groll sedi nepremično. Zagovornika mu prigovarjata. Državni pravdnik pripravlja svoj govor.

Porotniki se vračajo. Ko pridejo sodniki, se dvigne državni pravdnik. V dvorani vlada popolna tišina. Vseh oči so uprte vanj, ki govori tiho in mirno.

„Sodni dvor, gospodje porotniki! Doživeli ste vso dramo obtoženca. Kruto se je maščevalo nad njim življenje. Ne bom raziskoval krivde, ki bremeni njegovo prejšnje življenje, ki je pretrgala vse njegove vezi z ženo, kakor je potrdila sama. Nekdo drug bo sodil o tem. Povedal sem že, da je stal dozdej dvajsetkrat pred sodiščem. Ni bil obsojen, a vendar ne smemo tega pozabiti. Gospodje porotniki, pozabite, kar se je pred trenutki pripetilo, sodite le o tem, kar ste slišali, kar so izpovedale priče. Mar dokaze? Da in tudi ne. Več je priznal sam. Polastil se je denarja svojih prodajalk. Samolastno je razpolagal z denarjem, ki so mu ga dale uboge žrtve, da so mogle služiti svoj vsakdanji kruh. Istotako je ravnal z denarjem, ki ni bil le last poedincev, temveč v širšem smislu last države.

Priznal je, da si je prisvojil dvajset tisoč denarja onih ubogih deklet in žena, od katerih mu je morda ta ali ona zaupala vse svoje premoženje. In če ta človek ni občutil v svojem srcu sramu in bojazni, ko je zapravljaj ta denar, mar mislite, da bi se bal zapraviti tudi onih drugih stodvajset tisočev? Čuli ste pričo, da je to že storil, pa je zaslutil polom ter poskušal storjeno zakriti. Ne bom utemeljeval svoje trditve; sami ste čuli, kaj so izpovedale priče, kaj je priznal sam. Le to trdim, da bi moža morda danes ne bilo tu, če bi ga ne bili zaprli in mu odvzeli svobode, na kar se je ujel v lastne zanke. Marki Groll je človek, ki se je dozdej igral z ljudmi in postavami. Zame je jasna njegova krivda. Kakor je poskušal oslepariti nadporočnika Kiela, tako bi storil tudi z združnim denarjem in kapitalom svojih

prodajalk. Če bi stal ta človek prvič pred sodiščem, bi mu jaz odpustil. Toda on se je vse svoje življenje boril s postavami in zakoni, zdaj jim podlegal, zdaj jih zopet kršil. Prvi prestopok bo vsakdo sodil mileje, toda, gospodje porotniki, pred vami stoji pretkan zločinec, ki mu je tako življenje prešlo v meso in kri, ter izrablja položaj vedno v svojo korist. Gospodje porotniki, vprašam vas, jeli on tajil svoj prestopok, da se je polastil tujega denarja? Premislite samo to dejstvo in sodite ostro, da očistite človeško družbo.“

Vsi so se spogledali, zagovorniki skoro nasmehljali. Nihče ni pričakoval tega govora, celo predsednik sam se je ozrl začudeno v državnega pravdnika, ki pa je ostal hladen in miren, kakor je govoril.

Tišino, ki je objela dvorano, sta prekinila zagovornika, izjavljajoča, da se bo obtoženec zagovarjal sam.

Marki Groll je vstal. V naglici je razporedil papirje, dvignil glavo, se obrnil k porotnikom, kakor da gleda vsem v oči. S polnim, moškim glasom je poudarjal svoje besede:

„Gospodje porotniki, odklonil sem zagovore svojih zagovornikov. Tako vas spoštujem, da hočem govoriti sam, ker se mi ne zdi lepo, da bi vam kdo prigovarjal, kako sodite. Vam, izvoljencem ljudstva, se hočem izpovedati. Sodite nad menoj in mojimi otroci.

Moj predgovornik vas je nagovarjal, da sodite ostro. Jaz vas nočem prositi, da nikar. Storite, kakor vam veleva vest, in če spoznate krivdo, vas prosim tudi jaz, sodite ostro, kajti odpuščanje bi ne bilo koristno za družbo. Zato, gospodje porotniki, poslušajte me, da vam razložim svojo krivdo.

Hvaležen sem gospodu državnemu pravdniku. Kdo izmed vas ali vseh navzočih ga ni poslušal z začudenjem? Prepričan sem, da je vsak pričakoval, kako me bo potlačil. Saj to je njegova naloga. Topot pa je govoril tako milo, da sem trepetal ves prevzet od njegove dobrote. Tudi on je spoznal, da nisem kriv.

Kaj ne, očital mi je, da sem tolikrat in tolikrat stal pred sodiščem. Gospodje porotniki, zdi se mi, da je pristavil svojo sumnjo, da bi me tudi danes ne bilo tu, če bi ne ostal v preiskovalnem zaporu. Mar ni to sumničenje sodišča? Zakaj ne odloži on talarja, če je vse podkupljivo? Mar niso izzvenele njegove besede v bojazni, da bi tudi njega preslepil. Ne, gospodje porotniki, tega gotovo ni nameraval.

Le to je hotel povedati, da je sumljivo za človeka, če sedi dvajsetkrat na zatožni klopi. In resnica je to. Seveda, meni se ne zdi to čudno, ker poznam svoje zagrizene sovražnike, ki so hoteli markija Grolla na vsak način strmoglaviti.

Drugače pa je dejal državni pravdnik, da bi odpustil človeku, ki greši prvič na tak način. To se mi zdi bistvo

njegovega govora. Kdaj ste še slišali, gospodje porotniki, tako obdolžnico? On, on odpušča.

Vprašam vas, zakaj? Mar iz človekoljubja? Ne, gospodje. V državnem pravdniku ni bilo tega čustva in ga ne bo. Kakor hitro obleče svoj rdeče obrobljeni talar, odloži človečanstvo.

Prepričal se je, da ni dokazov za mojo krivdo. Nobena priča ni dokazala, kar mi očita obtožnica. Ker pa jo je pisal sam, je moral pač govoriti v njenem smislu. Sklepa takole. Priče niso dokazale, da je poneveril toliko tisočev. Sam pa je priznal, kako se je polastil denarja svojih prodajalk. In če se ni ustrašil, polastiti se teh dvajset tisočev, mar bi klecal pred večjim poneverjenjem?

Lahek je tak sklep, toda to pot ni bil pravilen. Da boste spoznali kako nepravično je tako sklepanje, premislite, gospodje porotniki, vse, kar so izpovedale priče. Nadporočnik Kiel je nastopil na tak način, da sploh ne vem zakaj? Komu se še ni pripetilo, da je sklenil slabo pogodbo? Gotovo vsakomur, ki količkaj trguje. No, in če se kupčija izpridi, treba izplačati denar. Jaz sem mu ga izplačeval, redno, kakor je sam to potrdil. Zakaj me je obsipal danes s kamenjem?

Trdi, da sem mu izvabil ter ga ociganil za štiridesettisoč. Gospodje, ste slišali, kaj je odgovoril na moje vprašanje, kje in kako sem ga opeharil? Vam ni danes sam priznal, da je

bilo posestvo v slabem stanju? In potem? Se je sploh še kaj brigal za to posestvo? Jaz, da, jaz mu lahko očitam, da me je opeharil za moje delo, ker iskal sem delavca, ne pa štiridesetih tisočev.

Naložil sem denar v gospodarstvu, delal, boril se sam z zemljo, in ko sem propadal, me je tožil. Kakor je denar naložil, tako sem mu ga vračal, čeprav sva izkravela jaz in moje posestvo. In zato me je danes ta človek opljuval. Mene in moje otroke.“

Prestal je za par sekund. Težke potne kaplje so lile s čela na papirje ... Telo pa je postajalo vedno bolj prožno in kretne silnejše.

„Premislimo, gospodje porotniki, drugi del obtožnice, ki mi očita poneverjenje. Državni pravdnik mi očita dvajsettisoč. In to naj bi bil denar prodajalk, ki so vložile kavcijo. Lahko je to trditi. Kdo pa ve, da je bil to baš ta denar? In kdo ve, da sem ga poneveril? Niti ena priča ni tega dokazala. Nasprotno, očitali so mi, da sem vzel štiridesettisoč kron.

Sami ste čuli, kako se je trditev za trditvijo rušila v prah. Nihče ni dokazoval, le sumničili so. Gospodje porotniki, to naj bo torej krivda? Jaz jim trdim iz oči v oči, ako bi oni gospodarili, ne bi imela danes zadruga toliko premoženja.

Posestva, ki sem jih nakupil, bodo vredna dvakrat toliko. Izdatki so točno zapisani. Dvajsettisoč sem vzel za svoje

vožnje in z drugimi tisoči širim delokrog zadruga. Naj položé drugi tako jasne račune. Mar niste čuli, da so moje vožnje presecale to vsoto? Ker sem delal za druge, sem vzel le toliko. In kavcije, kavcije mi očitajo. Smešno.

Če bi ti gospodje sumničili moje gospodarstvo, zakaj me niso odstavili? Zakaj niso sklicali nikoli občnega zbora zadruga, kjer bi se zagovarjal? Če bi prodajalke trepetale za svoje kavcije, ne bi danes izrekle svojega zaupanja.

Glejte, gospodje porotniki, to so trditve kakor magnet, eden pol odbija, drugi vabi. Bodimo pravični.

Težka je trditev, da sem rabil denar, ki so ga vložile prodajalke. Toda če zopet natanko premislimo to dejstvo, vidimo, da je imela ta stvar vsekakor drug namen, kakor si pa oni sploh mislijo.

Naložil sem ta denar, kjer sem vedel, da se bo najbolje obrestoval. In tiste obresti sem sklenil porabiti za to, da zboljšam plače in življenje svojih prodajalk. Mar ni bilo to boljše, kakor pa je sklenila večina na občnem zboru, ko smo ustanovili filijalke, da se ta denar sicer naloži, a obresti se porabijo drugod?

Gospodje porotniki, to je vedel tudi državni pravdnik. Če bi hotel biti odkritosrčen, bi moral to sam priznati. Tako pa je sklepal povsem obratno. v Naj sklenem. Če ni dokazov za

vseh stodvajsettisoč kron, ki sem jih baje poneveril, zakaj me sumničijo za borih dvajsettisoč?

Kaj ni sklepanje državnega pravdnika pogrešeno? Po svoji pameti bi dejal: Mar se bo ta človek, ki se ni dotaknil takega premoženja, polastil šestine vsega? Tak zaključek bi bil mnogo pravilnejši.

Še par besedi, gospodje porotniki. Niti en atom obtožbe ni obveljal. In vendar nisem jaz vplival na to. Niti ene priče nisem predlagal, ker se mi je zdelo nepotrebno nastopiti proti ljudem, ki so me napadali z vso svojo podlostjo.

Doživeli ste slučaj, da je moja žena pred sodnim dvorom metala kamenje vame.

Gospodje, resnica je; ne smemo soditi, da ne bomo sojeni. Zato govorim le s težavo o tem. Verujte mi. Toda z njo vred me je napadel človek, ki je bil največja opora mojih nasprotnikov.

Že več kakor pol leta ni bil v moji službi. In danes ste čuli, kako je dokazoval, kaj se je zgodilo tik pred obravnavo. Samo to pomislite, gospodje!

Moja žena, mati dveh otročičkov, me je varala dve leti z njim; — kar sem zvedel šele v ječi. — Blaznel sem. Gospodje porotniki, jaz nisem mogel domov, da ju pogledam še enkrat, svoja ljubljena otroka, če sta resnično moja, ali me je varala tudi z njima?

Ko sem ležal bolan od strašnega udarca, ko sem ju videl poleg svoje postelje, objemal ju, ljubil, prosil, kakor se boga prosi, da mi razodeneta skrivnost svojega rojstva, tedaj je ona ležala z njim in kovala svoj strašni greh. In zaradi te ženske sem zapustil ženo, ki me je ljubila kakor boga. Danes ste videli pred seboj to ubogo bitje. Ne, vse to ji je bilo mnogo premalo. Hotela je zastrupiti tudi življenje otrok. Danes ne vesta ubožčka, kje da sem, toda pozneje, ko dorasteta, bosta čula, da je bil oče goljuf in tat. In te zastrupljene dušice ne bodo imele strehe nad seboj, ker ljudje se jih bodo bali.

Zakaj, žena, si mi storila to? Zakaj nisi pomorila svojih otrok, predno si jih za življenje zastrupila? Zdaj pa stori še to, žena, da ne bodo dušice prežalostne v življenju; skrij sebe in mene, da ne bodo poznali najinih imen.“

Groll se je tresel, kakor bi se potapljal. Mahal je z rokami, lovil sapo in v grlu ga je dušilo. Nenadoma je sedel, povetil glavo in govoril trudno, komaj razločno.

„Ne ... bom ... te sodil ... Radi ... otrok ... ti odpusti ... bog. Jaz pa ... gospodje porotniki ... ne prosim milosti ... Če sem kazni vreden ... kaznujte ... Toda usmilite ... se otrok ... radi nje ... nesrečne matere. Pogledajte jim v oči ... in bog vam pove ... če ste prav ... sodili ... končam.“

Na galeriji so glasno jokale ženske. Tudi v dvorani se je slišalo ihtenje. Dva porotnika sta si brisala oči. Vsi so

strmeli v Grolla, ki je z vsem životom ležal na mizi.

Čez čas je vstal predsednik in predložil porotnikom vprašanje. Med ljudmi je trepetalo napeto pričakovanje. Nemirno so odhajali, prihajali, zunaj so se polnili hodniki. Vsakdo je hotel v dvorano. Poleg Grolla sta stala tiho in resno zagovornika.

Vratar je užgal luči. Čez pol ure so se vrnili porotniki.

Nekateri so pričakovali z odprtimi ustmi, drugi so se tresli razburjenja. Tiho je govoril predsednik porotnikov. Enoglasno ga oproščajo goljufije, deset glasov proti dvema potrjuje zločin poneverjenja. Groll je vstal. Hotel je govoriti, toda le roko je dvignil in strmel. Ljudje so nevoljno vzklikali: zapuščali so dvorano, in ko so se vrnili sodniki, da razglase obtožbo, glasečo se na tri leta z izgubo plemstva, je bila dvorana skoro prazna.

Na vprašanje, če se strinja z obtožbo, je pritrdil. Pozno so ga pripeljali v celico. Mračen, prepadel je povešal glavo, noge so se premikale same od sebe. S težavo je pridrsal do stola, kjer se je zgrudil. Levica je zdrknila ob telesu. Z desnico je podprl glavo.

Vsi so vedeli, da je izgubil, in nihče ni črnil besede. Tema je skrivala osuple obraze.

Tupatam je zamolklo zamrmral: „Tri ... leta!“

Nihče ni spal. Groll je molčal, dokler ni nenadoma vstal, se zgrabil za glavo in s hreščečim glasom prevpil noč: „Rdeče rože, glejte rože! Vaša kri otroci. Vaša kri. Ha-ha-ha, za očeta jo bosta prelila, kakor Kristuščka ... za očeta ... prelila, ki je lagal nocoj, lagal — vse življenje! Marki Groll, lagal si ... ha-ha.“ Blazen smeh je odmeval s hodnika ter budil speče celice.

„Rdeče rože ... vaša ... kri ... ha ...“ zamolklo grgrajoče se je še smejal, nato se je stresel in se onesvestil poleg postelje.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Dbc334
- Nina Stankovic
- Sarang
- MaxxL
- Pirate
- Zdzislaw

- Rocket000
- Mimooh
- AnonMoos
- Ftiercel
- Inductiveload
- VIGNERON
- Boris23
- KABALINI
- Bromskloss
- Tene~commonswiki
- AzaToth
- Bender235
- PatríciaR
- RRZEicons

-
1. [↑ https://wikisource.org](https://wikisource.org)
  2. [↑ https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
  3. [↑ https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
  4. [↑ https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)